

J.V. STALİN

SSCB'DE SOSYALİZMİN EKONOMİK PROBLEMLERİ

Kaynak:

J.V. Stalin, Eserler, Cilt 16, Mayıs 1945–Aralık 1952,
SBKP(B) MK Marx-Engels-Lenin-Stalin Enstitüsü,

İnter Yayınları, 1. Basım: Haziran 1994, Sayfa 279-365

Bu kitap Verlag Roter morgen GmbH Dortmund tarafından 1979 yılında
J.V. Stalin Werke Band 15 adıyla yayınlanan 3. düzeltilmiş baskısından
Türkçe'ye çevrilmiştir.

Çeviren: Salih N. Kaya Red: İsmail Yarkın

J.V. STALİN

SSCB'DE SOSYALİZMİN EKONOMİK PROBLEMLERİ

**Ekonomik Tartışmaya
Katılanlara**

**1951 KASIM TARTIŞMALARIYLA BAĞINTILI
OLAN EKONOMİK SORUNLARA
İLİŞKİN NOTLAR**

Politik Ekonomi ders kitabı taslağının değerlendirilmesiyle bağıntılı olarak yürütülen ekonomik tartışma üzerine tüm belgeleri aldım. Başka şeylerin yanısıra, "Politik Ekonomi Ders Kitabı Taslağı'nın Düzeltilmesi Üzerine Öneriler", taslağıdaki "Yanlışların ve Hataların Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Öneriler" ve "Tartışmalı Sorunların Derlemesi" elime geçti. Bütün bu materyal ve ders kitabı taslağı temelinde, şu düşünceleri ifade etmeyi gerekli görüyorum.

1- Sosyalizmde Ekonomik Yasaların Karakteri Sorunu

Bazı yoldaşlar bilimin yasalarının, özellikle de sosyalizmde politik ekonominin yasalarının nesnel karakterini yadsıyorlar. Politik ekonominin yasalarının, insan iradesinden bağımsız olarak gerçekleşen süreçlerin yasalarını yansıttığını yadsıyorlar. Tarihin Sovyet devletine verdiği özel rol gözönüne alınarak, Sovyet devletinin, onun yöneticilerinin, politik ekonominin mevcut yasalarını ortadan kaldırabileceğini, yeni yasalar "koyabileceğini", yeni yasalar "yaratabileceğini" düşünüyorlar.

Bu yoldaşlar temelden yanılıyor. Görüldüğü gibi bunlar, doğada veya toplumda, nesnel, insan iradesinden bağımsız olarak gerçekleşen süreçleri yansıtan bilimin yasalarıyla, insanların iradesine göre yaratılan ve yalnızca hukuki gücü bulunan, hükümetlerin çıkardığı yasaları birbirine karıştırıyorlar. Ama bunlar asla karıştırılmamalıdır.

Marksizm, bilimin yasalarını -doğabilimleri yasaları mı yoksa politik ekonominin yasaları mı olduğu hiç farketmez-, insan iradesinden bağımsız, nesnel olarak gerçekleşen, nesnel süreçlerin yansması olarak kavrar. İnsanlar bu yasaları keşfedebilir, onları tanıyabilir, araştırabilir hareketlerinde onları dikkate alabilir, toplum yararına onları kullanabilirler, ama bu yasaları değiştiremezler veya ortadan kaldıramazlar. Bilimin yeni yasalarını koymaları veya yaratmaları ise hiç mümkün değildir. Bu örneğin, doğa yasalarının etkilerinin, doğa güçlerinin etkilerinin hiç önüne geçilemez olduğu, doğa güçlerinin yıkıcı etkilerinin her zaman ve her yerde, insanların etkide bulunamayacakları elemanter-amansız bir güçle ortaya çıktıkları anlamına mı geliyor? Hayır, bu anlama gelmiyor. Gelişme yasalarını biliyor olsalar da, insan gücünün gerçekten etkide bulunamadığı astronomik, jeolojik ve diğer bazı benzer süreçler bir yana bırakıldığında, bir çok başka durumda insanın gücü buna yeter ve doğa süreçlerine etkide bulunma olanağına tümüyle sahiptir. İnsanlar doğanın yasalarını kavradıklarında, onları gözönüne aldıklarında ve onlara dayandıklarında, beceriyle kullandıklarında, bütün bu örneklerde onların etkinlik alanını daraltacak, yıkıcı doğa güçlerine başka bir yön verecek, yıkıcı doğa güçlerini toplumun hizmetine sokacak durumdadırlar.

Çok sayıdaki örneklerden birini ele alalım. En eski çağlarda, büyük ırmakların su taşması, seller ve bununla bağıntılı olarak yerleşim yerlerinin ve tarlaların tahribi, insanların çaresiz kaldığı önüne geçilmez doğa felaketleri sayılıyordu. Ancak zamanla, insanların bilgisinin gelişimiyle birlikte, insanlar baraj ve hidroelektrik santralleri yapmayı öğrendiklerinde, eskiden önüne geçilmez gibi görünen sel felaketlerinden toplumu korumanın mümkün olduğu görüldü. Daha da ötesi, insanlar doğanın yıkıcı güçlerini dizginlemeyi, deyim yerindeyse ona gem vurmaya, suyun gücünü toplumun hizmetine sokmayı ve onu tarlaların sulanması, enerji kazanımı için kullanmayı öğrendiler.

Bu, insanların böylece, doğa yasalarını, bilimin yasalarını ortadan kaldırdıkları, yeni doğa yasaları, yeni bilim yasaları yarattıkları anlamına mı gelir? Hayır, bu anlama gelmez. Bütün bu suyun yıkıcı gücünün etkilerinin önüne geçilmesi ve toplumun yararına kullanılması sürecinin, bilim yasalarının herhangi bir biçimde çiğnenmesi, değiştirilmesi veya geçersiz kılınması olmaksızın, yeni bilim yasaları yaratılmaksızın gerçekleşmesi sözkonusudur. Tersine, bütün bu işlem doğa yasalarının, bilim yasalarının hassas temelinde gerçekleştirilir, çünkü doğa yasalarına, ufak da olsa, her aykırılık, yalnızca her şeyin bozulmasına, işlemin sonuçsuz kalmasına yolaçar.

İster kapitalizm dönemi, ister sosyalizm dönemi söz konusu olsun, aynı şey ekonomik gelişme yasaları, politik ekonominin yasaları için de söylenebilir. Ekonomik gelişmenin yasaları, aynı doğa bilimlerinde olduğu gibi, ekonomik gelişmenin, insan iradesinden bağımsız gerçekleşen süreçlerini yansıtan nesnel yasalardır. İnsanlar bu yasaları keşfedebilir, onları anlayabilir ve onlara dayanarak onları toplum yararına kullanabilir, bazı yasaların yıkıcı etkilerine başka bir yön verebilir, etkinlik alanlarını sınırlandırabilir, açığa çıkmaya çalışan başka yasalara yol açabilir, ama onları feshedemezler veya yeni ekonomik yasalar yaratamazlar.

Politik ekonominin özelliklerinden biri, yasalarının, doğa bilimlerinin yasalarından farklı olarak uzun süreli olmaması, bu yasaların en azından çoğunun, belirli bir tarihsel dönem boyunca etkin olmaları, sonra yeni yasalara yer açmalarından ibarettir. Ama bu yasalar ortadan kaldırılamaz, tersine yeni ekonomik koşullar sonucunda güçlerini yitirirler ve insan iradesiyle yaratılmayan, tersine yeni ekonomik koşullar temelinde oluşan yeni yasalara yer açmak için sahneden çekildiler. Engels'in "Anti-Dühring"ine, insanların, kapitalizmin ortadan kaldırılması ve üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla, üretim araçları üzerinde egemenliğe ulaşacakları, toplumsal-ekonomik ilişkilerin boyunduruğundan kurtularak toplumsal yaşamlarının "efendileri" haline gelecekleri formülüne dayanılıyor. Engels bu özgürlüğü "Gerekliliğin Anlaşılması" olarak adlandırıyor. Ama bu "Gerekliliğin Anlaşılması" ne anlama gelebilir? Bu, insanların objektif yasaları ("Gerekliliği") anladıktan sonra, bunları tamamen bilinçli olarak toplumun yararına kullanacakları anlamına gelir. Tam da bu nedenden dolayı Engels aynı yerde:

"Şimdiye dek onlara yabancı, onlara egemen doğa yasaları olarak duran kendi toplumsal edimlerinin yasası, o zaman insanlar tarafından tam beceriyle ve böylece onlar üzerinde egemen olunacaktır."* (*Friedrich Engels, "Bay Eugen Dühring'in Bilimi Altüst Edişi ('Anti-Dühring)", Dietz Verlag, Berlin 1954. s. 351.-Almanca Çeviren)

Görüldüğü gibi, Engels'in formülü, sosyalizmde mevcut ekonomik yasaların ortadan kaldırılabileceğini yenilerinin yaratılabileceğini düşünenleri asla haklı çıkarmamaktadır. Tersine ekonomik yasaların feshini değil, onların anlaşılmasını ve becerileri kullanılmasını gerektirir.

Ekonomik yasaların, körü körüne etkide bulunan doğa güçlerinin karakterine sahip olduğu, bu yasaların etkilerinin önüne geçilmez olduğu, toplumun bunlar karşısında çaresiz olduğu söyleniyor. Bu doğru değildir. Bu, yasaları fetiş haline getirmek, yasaların kölesi haline gelmek demektir. Toplumun yasalar karşısında çaresiz olmadığı, toplumun, eğer yasaları anlar ve onlara dayanırsa, yukarıda verilmiş olan büyük ırmakların taşması örneğinde olduğu gibi, doğa güçlerine ve yasalarına ilişkin olduğu gibi, bunların etkinlik alanlarını sınırlayacak, onları toplum yararına kullanacak ve "onlara gem vuracak" durumda olduğu kanıtlanmıştır.

Sosyalizmin inşasında, ekonomik gelişimin mevcut yasalarını feshetmeyi ve yenilerini "koymayı" sözüm ona mümkün kılan Sovyet iktidarının özel rolüne dayanılıyor. Bu da doğru değildir.

Sovyet iktidarının özel rolü, iki durumla açıklanır, birincisi, Sovyet iktidarının, önceki devrimlerde söz konusu olduğu gibi, sömürünün bir biçiminin yerine başkasını getirmek değil, tersine her türlü sömürüyü ortadan kaldırmak zorunda olmasıyla; ikincisi, ülkede sosyalist ekonominin hiçbir hazır nüvesi bulunmadığından, yeni, sosyalist ekonomi biçimlerini deyim yerindeyse "yoktan" yaratmak zorunda olmasıyla.

Bu kuşkusuz, benzeri bulunmayan zor ve karmaşık bir görevdir. Bununla beraber Sovyet iktidarı, bu görevi, onurla yerine getirdi. Ama bunu mevcut yasaları feshedip yenilerini "koyduğu" için değil, yalnızca, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu ekonomik yasasına dayandığı için yerine getirdi. Ülkemizin üretici güçleri, özellikle sanayide, toplumsal karaktere sahipti, buna karşılık mülkiyet biçimi özeldi, kapitalistti. Üretim ilişkileriyle üretici güçlerin karakterinin mutlak uyumu ekonomik yasasına dayanarak, Sovyet iktidarı, üretim araçlarını toplumsallaştırdı, tüm halkın mülkiyeti haline getirdi, böylece sömürü sistemini ortadan kaldırdı ve sosyalist ekonomi biçimleri yarattı; Eğer bu yasa olmasaydı ve Sovyet iktidarı ona dayanmasaydı, o zaman görevini yerine getirecek durumda olmazdı.

Üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu ekonomik yasası, kapitalist ülkelerde uzun süredir ortaya çıkmaya çalışıyor. Eğer hala ortaya çıkamadıysa ve hala yolu açılmadıysa, bunun nedeni, toplumun hala yaşayan güçlerinin en güçlü direnişine çarpmış olduğu içindir. Burada ekonomik yasaların başka bir özelliğiyle karşı karşıyayız. Yeni bir yasanın keşfi ve kullanılmasının az çok sorunsuz gerçekleştiği doğa bilimleri yasalarından farklı olarak ekonomik alanda, toplumun hayatta kalan güçlerinin çıkarlarını etkileyen yeni bir yasanın keşfi ve kullanımı, bu güçlerin en güçlü direnişine çarpar. Dolayısıyla, bu direnişin üstesinden gelebilecek bir güç, toplumsal bir güç gereklidir. Bizim ülkemizde böyle bir güç, toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakında bulundu. Böyle bir güç, diğer kapitalist ülkelerde henüz bulunmamıştır. Sovyet iktidarının toplumun eski güçlerini parçalamayı başarmasının ve üretim ilişkilerinin üretici güçler karakteriyle mutlak uyumu ekonomik yasasının yolunun bizde tümüyle açılmasının gizi burada yatar.

Ülkemiz ekonomisinin planlı (orantılı) gelişiminin zorunluluğu Sovyet iktidarına, mevcut ekonomi yasalarını ortadan kaldırma ve yenilerini yaratma olanağını sağladığı söyleniyor. Bu tümüyle yanlıştır. Yıllık ve beş yıllık planlarımız ekonominin planlı, orantılı gelişiminin nesnel ekonomik yasalarıyla karıştırılmamalıdır. Ekonomik gelişimin planlı yasası, kapitalizmde rekabet ve üretim anarşisi yasasına denge olarak ortaya çıktı. Rekabet ve üretim anarşisi yasası gücünü yitirdikten sonra, üretim araçlarının toplumsallaştırılması temelinde ortaya çıktı. Etkin olabildi, çünkü sosyalist ekonomi yalnızca, ekonominin planlı gelişiminin ekonomik yasası temelinde yürütülebilir. Bu, ekonominin planlı gelişimi yasasının, bizim planlama organlarımıza, toplumsal üretimi doğru planlama olanağı verdiği anlamına geliyor. Ama olanak, gerçeklikle karıştırılmamalıdır. Bunlar iki ayrı şeydir. Bu olanağın gerçeklik olabilmesi için, bu ekonomik yasa araştırılmak, ona egemen olunmak, öğrenilmek, tam bir uzmanlıkla kullanılmak, bu yasanın gereklerini tamamen yansıtan planlar hazırlanmak zorundadır. Yıllık ve beş yıllık planlarımızın, bu ekonomik yasanın gereklerini tam olarak yansıttığı söylenemez.

Bizde, sosyalizmde etkin olan bazı ekonomik yasaların -bunların arasında değer yasasının da-, plan ekonomisi temelinde “dönüştürülmüş” ya da hatta “kökten dönüştürülmüş” yasalar olduğu söyleniyor. Bu da doğru değildir. Yasalar “dönüştürülemez”, hele “kökten” hiç “dönüştürülemez”. Eğer yasalar dönüştürülebilseydi, o zaman ortadan kaldırılabilirler ya da yerlerine başkaları konabilir. Yasaların “dönüştürülmesi” tezi, yasaların “feshi” ve “düzenlenmesi” yanlış formülünün bir kalıntısıdır. Ekonomik yasaların dönüşümü formülü bizde uzun süredir kullanımda olmasına rağmen, doğruluk yararına ondan vazgeçilmek zorunda kalınacaktır. Şu ya da bu ekonomik yasanın etki alanı sınırlanabilir, yıkıcı etkilerinin -tabii eğer varsa önüne geçilebilir, ama bunlar “dönüştürülemez” ya da “ortadan kaldırılamaz.”

Dolayısıyla, doğa güçlerinin veya ekonomik güçlerin “yenilmesi”nden, onlar üzerinde “egemenlik”ten vs. söz edildiğinde, insanların bilim yasalarını “ortadan kaldırılabileceği” veya “düzenleyebileceği” asla söylenmek istenmiyor. Tersine, bununla yalnızca, insanların yasaları keşfedecek, anlayacak, onlara egemen olacak ve tam beceriyle kullanmayı öğrenecek, onlardan toplum yararına yararlanacak ve böylece onlar üzerinde egemenlik kazanmak için basamak olarak kullanacak durumda oldukları söylenmek isteniyor.

Böylece sosyalizmde politik ekonominin yasaları, ekonomik yasalar bizim irademizden bağımsız gerçekleşen süreçlerin yasalarını yansıtan nesnel yasalardır. Kim bu genel kuralı yadsırsa, aslında bilimi yadsımış olur, ama kim bilimi yadsırsa, böylece her türlü öngörü olanağını da yadsımış olur -dolayısıyla ekonomik yaşamı yönetme olanağını yadsımış olur.

Burada söylenenlerin doğru ve genelde bilinen şeyler olduğu, ama yeni bir şey içermediği ve dolayısıyla genelde bilinen gerçeklerin tekrarına zaman harcamaya değmeyeceği söylenebilir. Elbette, burada gerçekten yeni bir şey yok, ama bildiğimiz bazı gerçeklerin tekrarı için zaman harcamanın değmediğini sanmak yanlış olur. Bize, yönetici çekirdeğe her yıl, bize yardım etme isteğiyle yanıp tutuşan, kendini kanıtlama isteğiyle yanıp tutuşan, ama yeterli bir Marksist eğitime sahip olmayan, bizim çok iyi bildiğimiz gerçekleri tanımayan ve karanlıkta el yordamıyla ilerlemek zorunda olan binlerce yeni genç kadrolar katılıyor. Bunlar Sovyet iktidarının muazzam kazanımlarından çok etkilenmişler, Sovyet düzeninin olağanüstü

başarılarıyla başları dönmüş ve Sovyet iktidarının “her şeyi yapabileceğini”, onun için “her şeyin kolay olduğunu”, onun, bilimin yasalarını ortadan kaldırıp yasalar koyabileceğini sanmaya başlarlar. Bu yoldaşlara karşı tavrımız ne olmalıdır? Bunlar Marksizm-Leninizm ruhuyla nasıl eğitilmelidir? Sözümona “genelde bilinen” gerçeklerin sistematik tekrarının ve bunların sabırla açıklanmasının, bu yoldaşların Marksist eğitiminin en iyi araçlarından biri olduğunu düşünüyorum.

2- Sosyalizmde Meta Üretimi Sorunu

Bazı yoldaşlar, Parti'nin iktidarı ele geçirdikten ve ülkemizde üretim araçlarının ulusallaştırılmasından sonra, meta üretimini korumakla yanlış yaptığını iddia ediyorlar. Parti'nin o zaman hemen meta üretimini ortadan kaldırması gerektiği görüşündeler. Burada Engels'e dayanıyorlar, Engels şöyle diyor:

“Üretim araçlarının toplumun eline geçmesiyle birlikte, meta üretimi ve böylece ürünün üretici üzerinde egemenliği ortadan kalkar.” (Bkz. “Anti-Dühring.”) * (A.g.e., s.351; -Almancaya çeviren)

Bu yoldaşlar bütünüyle yanılıyor.

Engels'in formülünü inceleyelim. Engels'in formülü tamamen açık ve eksiksiz olarak: tanımlanamaz, çünkü burada toplum tarafından **tüm** üretim araçlarına mı yoksa üretim araçlarının yalnızca bir bölümüne mi el konulduğu, yani **tüm** üretim araçlarının mı yoksa üretim araçlarının yalnızca bir bölümünün mü halkın mülkiyetine geçtiği konusunda hiçbir ipucu yoktur. Yani Engels'in **bu** formülü öyle de yorumlanabilir böyle de.

“Anti-Dühring'in başka bir yerinde Engels, “tüm üretim araçları”nın ele geçirilmesinden, “üretim araçlarının bütünü” ele geçirilmesinden söz eder. Dolayısıyla Engels, formülünde, üretim araçlarının yani yalnızca sanayide değil, bilakis tarımda da üretim araçlarının genel halk mülkiyetine geçirilmesini göz önünde bulunduruyordu.

Burada Engels'in ülkenin tüm üretim araçlarını kamulaştırmak ve tüm halkın ortak mülkiyetine geçirmek için, yalnızca sanayide değil, bilakis tarımda da kapitalizmin yeterince geliştiği ve üretim yoğunlaşmasının yeterince ileri olduğu ülkeleri göz önünde bulundurduğu sonucu çıkar. Dolayısıyla Engels, bu tür ülkelerde, tüm üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla aynı zamanda meta üretiminin ortadan kaldırılabilceği görüşündedir. Ve bu tabii ki doğrudur.

Geçen yüzyılın sonunda, “Anti-Dühring” yayınlanırken, bu türden yalnızca bir ülke vardı; bu ülke, kapitalizmin gelişiminin ve üretimin yoğunlaşmasının, gerek sanayide, gerekse de tarımda, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi durumunda, ülkede tüm üretim araçlarını genel halk mülkiyetine geçirmenin ve meta üretimini ortadan kaldırmanın mümkün olacağı bir dereceye ulaşmış olan İngiltere'ydi.

İngiliz ekonomisindeki dev payıyla dış ticaretin İngiltere için hangi öneme sahip olduğu sorusuna burada değinmiyorum. Ben bu soruna ilişkin, İngiltere'de proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ve tüm üretim araçlarının ulusallaştırılmasından sonra meta üretiminin kaderi sorununun araştırılmasının ardından karar

verilebileceğini düşünüyorum.

Ayrıca yalnızca geçen yüzyılın sonunda değil, aynı zamanda bugün de henüz hiçbir ülke, İngiltere'de gözlemediğimiz gibi kapitalizmin gelişmesinin ve tarımda üretimin yoğunlaşmasının bu aşamasına ulaşmamıştır. Başka ülkelere gelince, oralarda, köyde kapitalizmin gelişimi bir yana, hala sayısal olarak bir hayli çok küçük ve orta mülk sahibi üretici vardır, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi durumunda bunların kaderi hakkında karar alınmak zorundadır.

Ama şimdi şu sorun ortaya çıkıyor: Eğer şu ya da bu ülkede, bunlar arasında bizim ülkemizde de, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi ve kapitalizmin yıkılması için uygun koşullar mevcutsa, eğer kapitalizm sanayide üretim araçlarını kamulaştırabilecekleri ve toplumun mülkiyetine geçirilecekleri ölçüde yoğunlaştırdıysa, ama kapitalizmin gelişimine rağmen tarım hala çok sayıda küçük ve orta mülk sahibi -üreticiler olarak bölünmüşse, bu üreticilerin kamulaştırılması sorusunu ortaya getirmek mümkün değilse proletarya ve onun partisi nasıl davranmalıdır?

Bu soruya Engels'in formülü yanıt vermiyor. Ayrıca başka bir soru temelinde, **tüm** üretim araçlarının toplumsallaştırılmasından sonra meta üretiminin kaderinin ne olması gerektiği sorusu temelinde ortaya çıktığı için, bu soruyu yanıtlaması da gerekmiyor.

Fakat eğer tüm üretim araçlarının değil de, üretim araçlarının yalnızca bir bölümü toplumsallaştırıldıysa ve eğer iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesinin koşulları mevcutsa ne olmalıdır -proletarya iktidarı almalı mıdır ve bunun hemen sonrasında meta üretimi ortadan kaldırılmalı mıdır?

Tabii, bu koşullar altında iktidarı almaktan vazgeçmek ve kapitalizm milyonlarca küçük ve orta üreticiyi mahvetmeyi, onları tarım işçilerine dönüştürmeyi ve tarımda üretim araçlarını yoğunlaştırmayı başarana dek beklemek gerektiğini ve ancak ondan sonra iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi ve **tüm** üretim araçlarının toplumsallaştırılması sorununun sorulabileceğini düşünen bazı sahte Marksistlerin anlayışı yanıt olarak tanımlanamaz. Eğer tamamen rezil olmak istemiyorlarsa, Marksistlerin böyle bir "çözüm"ü kabul edemeyecekleri açıktır.

İktidarın alınması ve köyde küçük ve orta üreticilerin kamulaştırılmasına ve bunların üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına adım atma gerektiğini düşünen diğer sahte Marksistlerin anlayışı da yanıt olarak değerlendirilemez. Bu saçma ve canice yola da adım atamazlar, çünkü böyle bir yol, proleter devrimin zaferinin her türlü olanağını yokedecek, köylülüğü uzun süre için proletaryanın düşmanlarının kampına itecektir.

Bu soruya yanıtı Lenin, "Ayni Vergi" üzerine çalışmalarında ve ünlü "Kooperatif planı"nda verdi.

Lenin'in yanıtı, kısaca söylendiğinde, şu anlama geliyor:

a) İktidarı ele geçirmek için elverişli koşulların geçip gitmesine izin verilmemelidir, proletarya, sayıları milyonlarca olan küçük ve orta bireysel üreticileri kapitalizmin mahvedeceği anı beklemezsizin iktidarı ele geçirmelidir;

b) Sanayide üretim araçları kamulaştırılmalı ve genel halk mülkiyetine geçirilmelidir;

c) Küçük ve orta bireysel üreticilere gelince, bunlar yavaş yavaş üretim kooperatiflerinde, yani büyük tarımsal işletmelerde, kolektif iktisatlarda birleştirilmelidirler;

d) Sanayi her biçimde geliştirilmeli ve kolektif iktisatlar için, büyük üretimin modern bir teknik temeli yaratılmalıdır, bu arada bunlar kamulaştırılmayacak, tersine daha büyük ölçüde birinci sınıf traktör ve diğer makinelerle beslenecektir;

e) Kent ile kırsal, sanayi ile tarımın ekonomik birliği için, köylülerin kentle ekonomik bağının **kabul edilebilir tek** biçimi olarak meta üretimi (satın alma ve satma yoluyla değiş-tokuş) belirli bir süre için korunmalıdır ve Sovyet ticareti, devlet ve kooperatif-kolektif iktisadi ticareti her biçimde geliştirilmelidir, bu arada tüm kapitalistler meta dolaşımından atılmalıdır.

Sosyalist inşamızın tarihi, Lenin tarafından gösterilen bu gelişme yolunun kendisini tümüyle kanıtladığını gösteriyor.

Az çok kalabalık bir küçük ve orta üreticiler sınıfının bulunduğu tüm kapitalist ülkeler için bu gelişme yolunun, sosyalizmin zaferi için, tek olası ve amaca uygun yol olduğundan hiç kuşku yoktur.

Meta üretiminin yine de her koşul altında kapitalizme yol açmak zorunda olduğu ve mutlaka yol açtığı söyleniyor. Bu doğru değildir. Her zaman ve her koşul altında bu böyle değildir! Meta üretimi kapitalist üretimle eşitlenmemelidir. Bunlar iki ayrı şeydir. Kapitalist üretim, meta üretiminin en üst biçimidir. Meta üretimi yalnızca, **eğer** üretim araçlarının özel mülkiyeti mevcutsa, **eğer** işgücü, kapitalistin satın alabileceği ve üretim sürecinde sömürebileceği meta olarak pazara çıkarsa, **eğer** dolayısıyla ülkede ücretli işçilerin kapitalistler tarafından sömürsü sistemi varsa, bu durumda kapitalizme yol açar. Kapitalist üretim, üretim araçlarının özel ellerde yoğunlaştığı ve üretim araçlarından zorla mahrum bırakılan işçiler işgüçlerini meta olarak satmaya zorlandıkları yerde başlar. Bu olmaksızın kapitalist üretim yoktur.

Ama eğer meta üretimini kapitalist üretime dönüştüren bu koşullar mevcut değilse, eğer üretim araçları artık özel değil, tersine sosyalist mülkiyetteyse, eğer ücretli işçi sistemi yoksa ve işgücü artık meta değilse, eğer sömürü sistemi çoktan ortadan kaldırılmışsa -o zaman durum nedir? O zaman meta üretiminin yine de kapitalizme yol açtığı varsayılabilir mi? Hayır bu varsayılmaz. Bizim toplumumuz, üretim araçlarında özel mülkiyetin ücretli iş sisteminin ve sömürü sisteminin artık çoktan beri var olmadığı tam da böyle bir toplumdur.

Meta üretimi, kendi kendine yeterli, onu çevreleyen ekonomik koşullardan bağımsız bir şey olarak değerlendirilmemelidir. Meta üretimi, kapitalist üretimden daha eskidir. Köleci düzende vardı ve ona hizmet etti, ancak kapitalizme yolaçmadı. Feodalizmde vardı ve ona hizmet etti, ancak, kapitalist üretim için belirli önkoşullar yaratmış olmasına rağmen, kapitalizme yol açmadı. Meta üretiminin, neden kapitalizme yol açmaksızın belirli bir dönem için sosyalist toplumumuza da hizmet edemeyeceği sorusu, meta üretiminin bizde kapitalist koşullar altında olduğu gibi

sınırsız ve kapsayıcı bir yaygınlığa sahip olmaması, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, ücretli iş sisteminin ortadan kaldırılması, sömürü sisteminin ortadan kaldırılması gibi belirleyici ekonomik koşullar sayesinde ona, kesin sınırlar çekildiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kendini dayatıyor?

Ülkemizde üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin egemenliğinin kurulmasından, ücretli emek ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasından sonra, meta üretiminin ortadan kaldırılması gerektiği söyleniyor.

Bu da doğru değildir. Şu anda bizde sosyalist üretimin iki temel biçimi mevcuttur: devlete, tüm halka ait olan ve tüm halka ait olarak tanımlanamayacak kolektif çiftlik üretimi. Devlet işletmelerinde üretim araçları ve üretimin ürünleri genel halk mülkiyetidir. Buna karşılık kolektif çiftlik işletmelerinde, üretim araçları (toprak, makineler) yine devlete ait olmasına rağmen, kolektif çiftliklerde gerek kendilerine ait emek, gerekse de kendilerine ait tohumluk tahıl sözkonusu olduğundan, onlara süresiz kullanım için devredilmiş toprak üzerinde, ne satma, ne de satın alma, ne kiralama ne de hacze verme yetkileri olmamasına rağmen, fiilen kendi mülkiyetleriymiş gibi tasarruf sahibi olduklarından, üretim ürünleri tek tek kolektif çiftliklerin mülkiyetindedir.

Bu durum devletin, yalnızca devlet işletmelerinin ürünleri üzerinde tasarruf sahibi olabilmesine yol açar, buna karşılık kolektif çiftlik ürünleri üzerinde, yalnızca kolektif çiftlikler, kendi mülkleri olarak tasarruf hakkına sahiptir. Ama kolektif çiftlikler ürünlerini, değiş-tokuş karşılığında gereksindikleri malları elde etmek istedikleri mallardan başka bir biçimde elden çıkarmak istemiyorlar. Kentle mal ilişkileri dışında satın alma ve satma dolayısıyla değiş-tokuş dışında başka ekonomik bağlar şu anda kolektif çiftlikler için kabul edilebilir değildir. Bu nedenle bizde şu anda meta üretimi ve meta dolaşımı, örneğin otuz yıl önce, Lenin'in meta dolaşımının çok yönlü geliştirilmesi zorunluluğunu ilan ettiğinde olduğu gibi bir zorunluluktur.

İki temel üretim sektörünün, devlet ve kolektif çiftlik sektörünün yerine, ülkenin tüm tüketim malları üzerinde tasarruf hakkıyla genel kapsayıcı bir üretim sektörü geçtiğinde, o zaman tabii ki, "para ekonomisi" ile birlikte meta dolaşımı, ekonominin gereksiz bir unsuru olarak ortadan kalkacaktır. Ama bu sözkonusu olmadığı sürece, iki temel üretim sektörü varlığını sürdürdüğü sürece, meta üretimi ve meta dolaşımı, ekonomimizin sisteminde gerekli ve çok yararlı unsurlar olarak kalacaktır. Bütünlüklü, birleşik bir sektörün hangi biçimde yaratılabileceği kolektif çiftlik sektörünün devlet sektörü tarafından kolayca yutulması yoluyla mı -bu pek olası değildir (çünkü bu, kolektif çiftliklerin kamulaştırılması olarak algılanacaktır)-, ya da **tüm halkın** (devlet sanayi ve kolektif çiftliklerin temsil edildiği) bütünlüklü ekonomik organının önce ülkenin tüm tüketim mallarının toparlanması ve zamanla, diyelim ki, ürün değiş-tokuşu yoluyla ürünlerin dağılımı hakkına sahip olarak örgütlenmesi yoluyla mı olacağı- ayrı ayrı ele alınmayı gerektiren özel bir sorundur.

Dolayısıyla **bizim** meta üretimimiz alışılmış bir meta üretimi değil, tersine özel türde bir meta üretimi, esas olarak birleşik sosyalist üreticilerin (devlet, kolektif iktisatlar ve kooperatifler) metalarıyla uğraşan etkinlik alanı kişisel gereksinim maddeleriyle sınırlı olan, asla kapitalist üretim haline gelemeyeceği açık, "para ekonomisi" ile birlikte sosyalist üretimin gelişmesine, pekişmesine hizmet eden kapitalistsiz bir meta üretimidir.

Bu yüzden, sosyalist toplum üretimin meta biçimini ortadan kaldırmadığı için, bizde sözüm ona kapitalizme özgü tüm ekonomik kategorilerin mal olarak işgücünün, artı değer, sermayenin, sermaye kârının, ortalama kâr oranının vs. yeniden kurulmak zorunda olduğunu açıklayan yoldaşlar bütünüyle haksız durumdadır. Bu yoldaşlar, meta üretimini kapitalist üretimle karıştırıyorlar ve eğer meta üretimi varsa, kapitalist üretimin de olması gerektiğini varsayıyorlar. Bizim meta üretimimizin, kapitalizmdeki meta üretiminden temelde ayrıldığı kavramıyorlar.

Daha da ötesi, Marx'ın, kapitalizmin analiziyle uğraştığı ve yapay olarak bizim sosyalist ilişkilerimizle ilişkilendirilen, "Kapital"inden alınmış başka bazı kavramların da örneğin "gerekli" emek ve "artık" emek, "gerekli" ürün ve "artık" ürün, "gerekli" çalışma zamanı ve "artık" çalışma zamanı gibi kavramların bir kenara bırakılması gerektiğini düşünüyorum. Marx, işçi sınıfının sömürsünün kaynağını, artı-değeri ortaya çıkarmak ve üretim araçları elinden zorla alınmış olan işçi sınıfına, kapitalizmin devrilmesi için düşünsel silahı vermek amacıyla kapitalizmi tahlil etti. Burada Marx'ın, kapitalist ilişkilere tümüyle uyan kavramlar (kategoriler) kullandığı açıktır. Ama iktidarın ve üretim araçlarının işçi sınıfının elinden yalnızca zorla alınmadığı değil, tersine, iktidarın onun elinde olduğu ve üretim araçlarına sahip bulunduğu günümüzde bu kavramlarla hareket etmek tuhaftan da öte bir şeydir. Şimdi, bizim düzenimizde, meta-olarak işgücü, işçilerin "parayla çalıştırılması" sözcükleri oldukça saçma duyuluyor: sanki üretim araçlarına sahip olan işçi sınıfı, kendi kendisini ücretle çalıştırıyormuş ve işgücünü kendi kendisine satıyormuş gibi. Şimdi "gerekli" çalışma ve "artık" çalışmadan söz etmek de aynı şekilde tuhaftır: sanki bizim koşullarımız altında işçinin, toplum için sarfedilen ve üretimin artırılması, eğitimin geliştirilmesi, sağlığın korunması, savunmanın örgütlenmesi vs.ye yönelik çalışması, bugün iktidarda bulunan işçi sınıfı için, işçinin ve ailesinin kişisel gereksiniminin karşılanması için harcanan emek kadar gerekli değilmiş gibi.

Marx'ın, artık kapitalizmi değil, başka şeylerin yanısıra komünist toplumun ilk safhasını araştırdığı "Gotha Programının Eleştirisi" adlı eserinde, toplum için sarfedilen ve üretimin artırılmasına, eğitime, sağlığın korunmasına, idari masraflara, rezervlerin oluşturulmasına vs. yönelik emeği, işçi sınıfının tüketim gereksiniminin karşılanması için harcanan emek kadar gerekli gördüğü belirtilmelidir.

Ekonomi bilimcilerimizin, eski kavramlarla sosyalist ülkemizde yeni hal ve durum arasındaki bu uygunsuzluğu ortadan kaldırmak ve eski kavramların yerine yeni, yeni duruma uygun olanları koymak zorunda olduklarını düşünüyorum.

Bu uygunsuzluğa belirli bir süre gözyumabildik, ama şimdi bunu kesin olarak ortadan kaldırmak zorunda olduğumuz zaman geldi.

3- Sosyalizmde Değer Yasası Sorunu

Bazen şu soru soruluyor: Bizde, sosyalist düzenimizde değer yasağı var mıdır ve etkin midir?

Evet, vardır ve etkindir. Metanın ve meta üretiminin olduğu yerde, değer yasağı da olmak zorundadır.

Bizde değer yasasının etkinlik alanı öncelikle meta dolaşımını, satın alma ve satma dolayısıyla meta değiş-tokuşunu, temel olarak kişisel gereksinim mallarını kapsar. Burada, bu alanda değer yasası, tabii belli sınırlar içinde, bir düzenleyici rolünü üstlenir.

Ama değer yasasının etkileri yalnızca meta dolaşımı alanıyla sınırlı değildir. Üretimi de kapsar. Ne var ki, değer yasasının sosyalist üretimimizde düzenleyici rolü yoktur; ama, yine de üretime etkide bulunur ve üretimin yönetiminde bu gözden uzak tutulmamalıdır. Şöyle ki: Üretim sürecinde işgücü sarfının karşılanması için gerekli olan tüketim malları, bizde değer yasasının etkisine tabii olan metalar olarak üretilmekte ve satılmaktadır. İşte tam da burada değer yasasının üretim üzerindeki etkisi kendisini göstermektedir. Bununla bağıntılı olarak işletmelerimizde, ekonomik muhasebe ve verimlilik, maliyet, fiyatlar ve benzeri şeyler aktüel öneme sahiptir. Bu yüzden işletmelerimiz değer yasasını gözardı edemezler ve etmemeliler.

Bu iyi midir? Kötü değildir. Mevcut koşullarımızda bu gerçekten kötü değildir, çünkü bu durum ekonomistlerimizi rasyonel işletme yönetimi doğrultusunda eğitiyor ve onları disipline teşvik ediyor. Bu durum, ekonomistlerimize, üretim boyutlarını hesaplamayı, tam olarak hesaplamayı ve uydurulmuş, "tahmini veriler" üzerine gevezeliklerle uğraşmak yerine, üretimde gerçek şeyleri de bütünüyle hesaba katmayı öğrettiği için kötü değildir. Bu durum ekonomistlerimize, üretimde saklı olan rezervleri aramayı, bulmayı ve ayakları altında çiğnemek yerine onlardan yararlanmayı öğrettiği için kötü değildir. Bu durum ekonomistlerimize, üretim metotlarını sistematik olarak düzeltmeyi, üretimin maliyetini düşürmeyi, ekonomik muhasebeyi gerçekleştirmeyi ve işletmelerin verimliliğini sağlamayı öğrettiği için kötü değildir. Bu, ekonomik kadrolarımızın gelişimini şu anki gelişme aşamasında sosyalist üretimin gerçek yöneticileri haline gelmelerini hızlandıran iyi, pratik bir okuldur.

Kötü olan, değer yasasının üretimimizde etkili olması değildir, kötü olan, az sayıda istisna hariç, ekonomistlerimizin ve planlamacılarımızın, değer yasasının etkilerini pek tanımamaların, bunları incelememeleri ve bunları hesaplamalarında dikkate almayı bilmemeleridir. Fiyat politikası sorununda bizde hala egemen olan karışıklık da bununla açıklanabilir. Çok sayıda örnekten yalnızca biri: Bir süre önce, pamuk ile tahıl fiyatları arasındaki oranı pamuk ekimi yararına düzenleme, pamuk çiftçilerine satılan tahıl fiyatlarını daha titiz saptama ve devlete teslim edilen pamuk için fiyatları yükseltme kararı alındı. Bununla bağıntılı olarak ekonomistlerimiz ve planlamacılarımız, MK üyelerini yalnızca şaşkınlığa düşürebilecek bir öneri sundular; bu öneriye göre bir ton tahıl için bir ton pamukla aynı fiyat öneriliyordu, bu arada bir ton tahıl fiyatı, bir ton pişirilmiş ekmek fiyatıyla eşitleniyordu. MK üyelerinin, bir ton pişirilmiş ekmek fiyatının, unu öğütme ve pişirme için ek masraflar göz önüne alındığında, bir ton tahıl fiyatından yüksek olması gerektiği, pamuğun ise genelde tahıldan çok pahalı olduğu -bunu pamuğun ve tahılın dünya piyasa fiyatları da kanıtıyor- uyarısı üzerine, öneriyi kaleme alanlar akla uygun hiçbir şey söyleyemediler. Bunun sonucunda MK meseleyi ele almak, tahıl fiyatlarını indirmek ve pamuk fiyatlarını yükseltmek zorunda kaldı. Bu yoldaşların önerisi yasa gücü kazanmış olsaydı ne olurdu? Pamuk köylülerini mahvetmiş olurduk ve pamuksuz kalırdık.

Ancak bütün bunlar, değer yasasının etkilerinin bizde kapitalizmdeki aynı hareket serbestliğine sahip olduğu, değer yasasının bizde üretimin düzenleyici olduğu

anlamına mı geliyor? Hayır, bu anlama gelmiyor. Gerçekte değer yasasının ekonomik düzenimizde etkinlik alanı kesinlikle sınırlıdır, bu etkinlik alanlarına baryerler konmuştur. Bizim düzenimizde mal üretiminin etkinlik alanının sınırlanmış olduğu ve baryerler konduğu daha önce söylendi. Aynı şey değer yasasının etkinlik alanı üzerine de söylenmelidir. Kuşkusuz üretim araçlarında özel mülkiyetin yokluğu ve üretim araçlarının toplumsallaştırılması, gerek kentte gerekse de kırdaki değer yasasının etkinlik alanını ve üretime etkisini sınırlamak zorundadır.

Rekabet ve üretim anarşisi yasasının yerini alan halk iktisadının planlı (orantılı) gelişme yasası, aynı yönde etki göstermektedir.

Yıllık ve beş yıllık, planlarımız ve genel olarak, ekonominin planlı gelişimi yasasının gereklerine dayanan tüm iktisadi politikamız aynı doğrultuda etkide bulunur.

Bütün bunlar bir arada ele alındığında, değer yasasının etkinlik alanının bizde kesinlikle sınırlanmış olduğu ve değer yasasının bizim düzenimizde üretimin düzenleyici rolünü oynayamayacağı sonucu çıkar.

Sosyalist üretimimizin kesintisiz ve gözüpek gelişimine rağmen, bizde değer yasasının fazla üretim krizlerine yol açmaması "şaşırtıcı" gerçeği de bununla açıklanabilir, buna karşılık, kapitalizmde geniş bir etkinlik alanına sahip olan aynı değer yasası, kapitalist ülkelerde düşük büyüme hızı temposuna rağmen periyodik fazla üretim krizlerine yol açıyor.

Değer yasasının, sürekli bir yasa olduğu tarihsel gelişimin tüm dönemleri için mutlak geçerliliğini koruduğu komünist toplumun ikinci safhası döneminde değiş-tokuş ilişkilerinin düzenleyicisi olarak gücünü yitirse de, gelişmenin bu safhasında üretimin çeşitli dalları arasında ilişkinin düzenleyicisi olarak, üretim dalları arasında emeğin dağılımının düzenleyicisi olarak yürürlükte kaldığı söyleniyor.

Bu tümüyle yanlıştır. Değer, aynı değer yasası gibi, meta üretiminin varlığıyla bağıntılı bir tarihsel kategoridir. Meta üretiminin ortadan kalkmasıyla, biçimleriyle birlikte değer ve değer yasası da ortadan kalkar.

Komünist toplumun ikinci safhasında, ürünün yapımı için harcanan emeğin miktarı meta üretiminde olduğu gibi dolaylı olarak, değer ve onun biçimlerinin aracılığıyla ölçülmez, tersine doğrudan ve dolaysız -ürünlerin yapımı için harcanan zaman miktarı, saat miktarı ile ölçülür. Emeğin dağılımına gelince, emeğin üretim dalları arasında dağılımı, bu dönemde gücünü yitirecek olan değer yasası tarafından değil, toplumun ürün gereksiniminin artmasıyla ayarlanacaktır. Bu, üretimin toplumun gereksinimleriyle ayarlanacağı ve toplumun gereksinimlerinin kavranmasının planlama organları için birinci dereceden önem kazanacağı bir toplum olacaktır.

Mevcut ekonomik düzenimizde, komünist toplumun gelişiminin ilk safhasında değer yasasının sözümona çeşitli üretim dalları arasında emeğin dağılımının "orantılarını" ayarladığı iddiası da tümüyle yanlıştır.

Eğer bu doğruysa, o zaman bizde en kârlı olan hafif sanayinin neden var gücüyle geliştirilmediği, çoğunlukla daha az kârlı ve şimdilik hiç kârlı olmayan ağır sanayiye

göre ona öncelik verilmediği anlaşılır.

Eğer bu doğruysa e zaman ülkemizde, işçilerin emeğinin “gerekli sonucu” ortaya koyamadığı bir dizi, şimdilik hala kârlı olmayan ağır sanayi işletmesinin neden kapatılmadığı ve işçilerin emeğinin “daha büyük sonuç” ortaya koyabileceği, hafif sanayinin kuşkusuz kârlı yeni işletmelerinin neden açılmadığı anlaşılır.

Eğer bu doğruysa, o zaman bizde, işçilerin daha az kârlı ama ekonomi için çek gerekli işletmelerden, sözümlerine üretim dalları arasında emeğin dağılımı “orantısını” ayarlayan değer yasasıyla uyumlu halde daha kârlı işletmelere neden nakledilmedikleri anlaşılır.

Bu yoldaşların izinden gidersek, üretim araçlarının üretimi önceliğinden, tüketim maddelerinin üretimi yararına uzaklaşmak zorunda kalacağımız açıktır. Fakat üretim araçları önceliğinden kopmak ne anlama geliyor? Bu, kesintisiz gelişim olanağını ekonomimizin elinden almak anlamına geliyor, çünkü üretim araçlarının üretimine öncelik verilmeksizin, ekonominin kesintisiz gelişimini garantilemek olanaksızdır.

Bu yoldaşlar, değer yasasının yalnızca kapitalizmde, yalnızca üretim araçlarında özel mülkiyetin, rekabetin, üretim anarşisi, fazla üretim krizlerinin varlığı koşullarında üretim düzenleyicisi olabileceğini unutuyorlar. Bizde değer yasasının etkinlik alanının, üretim araçlarında toplumsal mülkiyetin varlığı ekonominin planlı gelişimi yasasının etkisi dolayısıyla sınırlanmış olduğunu -dolayısıyla bu yasanın gereklerinin yaklaşık bir yansıması olan yıllık ve beş yıllık planlarımız dolayısıyla da sınırlandırıldığını unutuyorlar.

Bazı yoldaşlar buradan, ekonominin planlı gelişimi yasasının ve ekonominin planlanmasının, üretimin verimliliği ilkesini ortadan kaldırdığı sonucunu çıkarıyorlar. Bu tümüyle yanlıştır. Mesele tam tersinedir. Eğer verimlilik, tek tek işletmeler veya üretim dalları açısından değerlendirilmez ve bir yıl gibi bir ölçü konmaz, tüm ekonomi açısından değerlendirilir ve yaklaşık 10-15 yıllık bir ölçü konursa -sorunun tek doğru konuş tarzı budur-, o zaman tek tek işletmelerin veya üretim dallarının geçici ve istikrarsız verimliliği, ekonominin planlı gelişim yasasının ve ekonominin planlanmasının bizi, ekonomiyi sarsan ve topluma muazzam maddi zarar veren periyodik ekonomik krizlerden koruyarak ve ekonominin kesintisiz olağanüstü hızlı gelişimini garantileyerek bize, sağladıkları güvenli ve sürekli verimliliğin yüksek biçimiyle hiç karşılaştırılmaz.

Kısaca söylendiğinde, mevcut sosyalist üretim koşullarımız altında değer yasasının, çeşitli üretim dalları arası emeğin dağılımında “orantı düzenleyicisi” olamayacağına hiç kuşku yoktur.

4- Kent ile Kır Arasında, Kafa Emeğiyle Kol Emeği Arasında Zıtlığın Ortadan Kaldırılması ve Bunlar Arasındaki Farkların Ortadan Kaldırılması Sorunu

Bu başlık, birbirinden esastan ayrılan bir dizi soruna değiniyor, ancak ben bunları birbiriyle karıştırmak için değil, yalnızca anlatımı kısa tutmak nedeniyle bir bölümde birleştiriyorum.

Kent ile kırsal arasındaki sanayiyle tarım arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılması sorunu, uzun süre önce Marx ve Engels tarafından ele alınmış olan bildik bir sorundur. Bu zıtlığın ekonomik temelini, köyün kent tarafından sömürülmesi, kapitalizmde (sanayinin, ticaretin, kredi sisteminin tüm gelişim seyriyle) köylülüğün mülksüzleştirilmesi ve kırsal nüfusun çoğunluğunun yıkıma uğratılması oluşturur. Bu yüzden, kent ile kırsal arasındaki zıtlık kapitalizmde çıkar zıtlığı olarak değerlendirilmelidir. Köyün kente ve genel olarak "kentlilere" düşmanca tutumu bu zeminde ortaya çıktı.

Kuşkusuz kapitalizmin ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasıyla, ülkemizde sosyalist düzenin sağlanmasıyla, kent ile kırsal arasındaki, sanayiyle tarım arasındaki çıkar zıtlığı da ortadan kalkmak zorundaydı. Böyle de oldu. Toprak sahiplerinin ve kulaklığın tasfiyesinde, köylülüğümüze sosyalist kentten, işçi sınıfımızdan verilen muazzam yardım, işçi sınıfının köylülükle ittifakı için zemini sağladı ve köylülükle onların kolektif çiftliklerine birinci sınıf traktör ve diğer makinelerin sağlanması, işçi sınıfının köylülükle ittifakını dostluğa dönüştürdü. Tabii işçiler ve kolektif köylülük yine de konumlan itibarıyla birbirinden ayrılan iki sınıfa ayrılırlar. Ama bu fark onların dostluğu hiçbir biçimde zayıflatmaz. Tersine, onların çıkarları aynı ortak çizgide, sosyalist düzenin sağlanması ve komünizmin zaferi çizgisinde yatar. Bu yüzden köyün kente karşı eski güvensizliğinden -hele kininden- geriye bir iz bile kalmamış olması şaşırtıcı değildir.

Bütün bunlar, kent ile kırsal arasındaki, sanayi ile tarım arasındaki zıtlığın zemininin mevcut sosyalist düzenimiz tarafından kaldırıldığı anlamına gelir.

Bu tabii ki, kent ile kırsal arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılmasının, "büyük kentlerin batması"na yol açmak zorunda olduğu anlamına gelmez (bkz. Engels'in "Anti-Dühring"i). Büyük kentler batmamakla kalmayacak, kültürün en büyük gelişme merkezleri olarak, yalnızca büyük sanayinin değil, aynı zamanda tarımsal ürünlerin işlenmesinin ve gıda maddeleri sanayinin tüm dallarının muazzam gelişiminin merkezleri olarak daha büyük kentler ortaya çıkacaktır. Bu durum ülkenin kültürel gelişimini kolaylaştıracak ve kentte ve kırsalda yaşam koşullarının dengelenmesine yol açacaktır.

Kafa ve kol emeği arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılması sorununa ilişkin benzer bir duruma sahibiz. Bu sorun da, aynı şekilde, uzun süre önce Marx ve Engels tarafından ele alınmış olan bildik bir sorundur. Kafa ve kol emeği arasındaki zıtlığın ekonomik temeli, kol emeğinin kafa emeğinin temsilcileri tarafından sömürülmesidir. Kapitalizm sırasında işletmelerde, bedensel olarak çalışanlarla, yönetici personel arasında var olan uçurumu herkes bilir. Bilindiği gibi, bu uçurum temelinde işçilerin müdüre, ustaya, mühendise ve teknik personelin diğer temsilcilerine karşı, düşmanlarına olduğu gibi düşmanca bir tavır gelişti. Kapitalizmin ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasıyla, kol ve kafa emeği arasındaki çıkar zıtlığının ortadan kalkmak zorunda olduğu açıktır. Ve bu zıtlık, bugünkü sosyalist düzenimizde gerçekten yok olmuştur. Şimdi bedensel olarak çalışanlarla yönetici personel düşman değil, yoldaş, dost, üretimin gelişmesine ve iyileşmesine derinden ilgi duyan, yakından bütünlüklü üretim kolektifinin üyesidirler. Aralarındaki eski düşmanlıktan geriye bir iz bile kalmadı.

Kent (sanayi) ile kırsal (tarım) arasında, kafa ve kol emeği arasında farklılıkların

ortadan kalkması sorununun karakteri ise tümüyle başkadır. Bu sorun Marksizmin klasikleri tarafından ele alınmadı. Bu, sosyalist inşamızın pratiği dolayısıyla karşı karşıya kaldığımız yeni bir sorundur.

Bu kılı kırk yarararak icat edilmiş bir sorun değil midir? Bizim için herhangi bir pratik veya teorik önemi var mıdır? Hayır, bu sorun, kılı kırk yarararak icat edilmiş bir sorun olarak değerlendirilmemelidir. Tersine, bizim için son derece ciddi bir sorundur.

Örneğin, tarımla sanayi arasındaki farklılık ele alındığında, bu yalnızca tarımda çalışma koşullarının sanayideki çalışma koşullarından farklı olmasından ibaret değildir, tersine öncelikle ve temel olarak, tarımda genel halk mülkiyetine değil, grup mülkiyetine, kolektif çiftlik mülkiyetine sahip olmamızdan ibarettir. Bu durumun, meta dolaşımının korunmasına yol açtığı yalnızca sanayi ile tarım arasındaki bu farklılığın ortadan kalkmasıyla mal üretiminin, ondan doğan tüm sonuçlarıyla beraber yok olabileceği daha önceden söylendi. Dolayısıyla, tarım ile sanayi arasındaki bu önemli farkın bizim için birinci dereceden öneme sahip olması gerektiği inkar edilemez.

Aynı şey, kafa ve kol emeği arasında başlıca farklılığın ortadan kaldırılması sorunu üzerine de söylenmelidir. Bu sorun bizim için, aynı şekilde birinci dereceden önemlidir. Sosyalist kitle rekabetinin gelişimi başlayana dek, sanayinin büyümesi bizde çok büyük zorluklarla gerçekleşti ve hatta birçok yoldaş, sanayinin gelişme hızının yavaşlatılması sorununu ortaya koydu. Bu temel olarak, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin çok düşük olmasıyla ve teknik personelin düzeyinden çok geri kalmasıyla açıklanabilir. Ancak sosyalist rekabet bizde kitlesel karakter kazandıktan sonra, bu mesele temelden değişti. Tam da bundan sonra sanayi hızlı bir tempoda ilerledi. Sosyalist rekabet neden kitlesel karakter kazandı? İşçiler arasında, yalnızca asgari tekniği edinmekle kalmayan; daha da ileri giden, teknik personelin düzeyine erişen ve teknisyenlerle mühendislerin yanlışlarını düzeltmeye, eskimiş normlar olarak mevcut normlardan kopmaya ve yeni, daha çağdaş normlar getirmeye vs. çalışan gruplar halinde yoldaşlar bulunduğu için. Eğer tek tek işçi grupları değil de, işçilerin çoğunluğu kültürel ve teknik düzeylerini, mühendislerin ve teknisyenlerin düzeyine çıkarmış olsalardı ne olurdu? Sanayimiz, başka ülkelerin sanayileri için ulaşılmaz olan bir yüksekliğe erişirdi. Dolayısıyla, kafa ve kol emeği arasında başlıca farkın, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin, teknik personelin düzeyine çıkarılarak ortadan kaldırılmasının, bizim için birinci dereceden öneme sahip olması gerektiği inkar edilemez.

Bazı yoldaşlar, zamanla yalnızca sanayi ve tarım arasındaki, kol ve kafa emeği arasındaki başlıca farkın yok olmakla kalmayacağı, tersine aralarındaki **her türlü** farkın yok olacağını iddia ediyorlar. Bu doğru değildir. Sanayi ile tarım arasında başlıca farkın ortadan kaldırılması, bunlar arasındaki her türlü farkın ortadan kaldırılmasına yol açamaz. Sanayide ve tarımda çalışma koşullarının farklılığı göz önüne alındığında, önemli olmasa da, herhangi bir fark mutlaka kalacaktır. Hatta sanayide bile, farklı dallarına bakıldığında, çalışma koşulları her yerde aynı değildir. Örneğin maden işçilerinin çalışma koşulları, makineleştirilmiş bir ayakkabı fabrikasının işçilerinin çalışma koşullarından, maden filizi işçilerinin çalışma koşulları, makine yapım sanayiindeki işçilerin çalışma koşullarından farklıdır. Eğer bu doğruysa, o zaman sanayiyle tarım arasında belirli bir fark kendisini daha da çok koruyacaktır.

Aynı şey kafa ve kol emeği arasındaki fark üzerine de söylenmelidir. Bunlar arasındaki, kültürel ve teknik düzeydeki büyük eşitsizlik anlamında başlıca fark mutlaka yokolacaktır. Ama önemsiz de olsa, yalnızca işletmelerin yönetici personeli ile işçilerin çalışma koşulları aynı olmadığı için bile olsa, herhangi bir fark yine de kalacaktır.

Tersini iddia eden yoldaşlar, söz konusu olanın her türlü farklılık değil, **başlıca** farklılığın ortadan kaldırılması olduğu sakıncası konmadan, her halde sanayi ile tarım arasında, kafa ile kol emeği arasındaki farklılığın ortadan kaldırılmasından söz edilen bazı açıklamalarımdaki ünlü formülasyona dayanıyorlar. Yoldaşlar benim formülasyonumu işte bu anlamda kavradılar ve her türlü farkın ortadan kaldırılacağına kastedildiğini sandılar. Ama bu, o formülasyonun eksik ve doyurucu olmadığı anlamına gelir. Bu formülasyon bırakılmalı ve yerine, başlıca farkların ortadan kaldırılmasını ve sanayi ile tarım, kafa ile kol emeği arasında önemsiz farkların varlığını sürdürmesini ifade eden başka bir formülasyon konmalıdır.

5- Birleşik Dünya Pazarının Çöküşü ve Kapitalist Dünya Sisteminin Krizinin Derinleşmesi

İkinci Dünya Savaşı'nın ve onun ekonomik etkilerinin en önemli ekonomik sonucu olarak, birleşik, her şeyi kapsayan dünya pazarının çöküşü değerlendirilmelidir. Bu durum, kapitalist dünya sisteminin genel krizinin daha da derinleşmesine yol açtı.

İkinci Dünya Savaşı'nın kendisini, bu kriz ortaya çıkardı. Savaş sırasında birbirine dış geçiren her iki koalisyon, hasmını yenmeyi ve dünya egemenliğini kazanmayı hesap ediyordu.

Krizden çıkış çaresini burada arıyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri, en tehlikeli rakipleri Almanya ve Japonya'yı devre dışı bırakmayı, yabancı pazarları ve dünya hammadde kaynaklarını ele geçirmeyi ve dünya egemenliğine ulaşmayı hesaplıyordu.

Ancak savaş bu umutları yerine getirmedi. Gerçi Almanya ve Japonya, üç önemli kapitalist ülkenin, ABD, İngiltere, Fransa'nın, rakibi olarak devre dışı bırakıldı. Ama aynı zamanda Çin ve Avrupa'da diğer halk demokrasisi ülkeleri kapitalist sistemden ayrıldı ve Sovyetler Birliği ile beraber, kapitalizm kampının karşısında birleşik ve güçlü sosyalist kampı oluşturdular. Karşıt iki kampın varlığının ekonomik sonucu, birleşik, her şeyi kapsayan dünya pazarının çökmüş olması ve bunun sonucunda şimdi birbirinin karşısında duran iki paralel dünya pazarına sahip olmamızdır.

ABD'nin, aynı şekilde İngiltere ve Fransa'nın, tabii istekleri dışında, yeni paralel dünya pazarının oluşumunu ve sağlamlaşmasını bizzat teşvik ettikleri belirtilmelidir. Bunlar SSCB, ve Çin ve "Marshall Planı" sistemine katılmayan Avrupa'nın halk demokrasisi ülkelerine, böylece onları boğma umuduyla ekonomik abluka uyguladılar. Ama gerçekte ortaya çıkan bu ülkelerin boğulması değil, yeni dünya pazarının sağlamlaşması olmuştur.

Ancak burada önemli olan tabii ki ekonomik abluka değil, bu ülkelerin savaş

sonrası dönemde, ekonomik olarak birleşme ve ekonomik işbirliği ve karşılıklı yardımlaşmayı yoluna sokmuş olmalarıdır. Bu işbirliği deneyimi, hiçbir kapitalist ülkenin halk demokrasisi ülkelerine Sovyetler Birliği'nin yaptığı gibi böylesine etkin ve teknik olarak nitelikli yardım veremeyeceğini gösteriyor. Yalnızca bu yardımın son derece ucuz ve teknik olarak birinci sınıf olması değildir sözkonusu olan. Öncelikle sözkonusu olan bu işbirliğinin temelinde, birbirine yardım etme ve genel bir ekonomik kalkınma sağlama samimi isteğinin yatmasıdır. Sonuç, bu ülkelerde endüstriyel gelişimin yüksek temposuna sahip olmamızdır. Sanayinin böylesine bir gelişme temposunda, kısa süre içinde, bu ülkelerin yalnızca kapitalist ülkelerden mal ithal etmeye muhtaç olmamakla kalmayıp, üretimlerinin fazla mallarını ihraç etme gerekliliğini bizzat hissedecekleri kesinlikle söylenebilir.

Ama buradan, belirleyici kapitalist ülkelerin (ABD, İngiltere, Fransa) dünya kaynaklarına güçleriyle etkide buldukları bölgenin genişlemeyeceği, tersine daralacağı, bu ülkeler için dünya pazarında pazarlama koşullarının kötüleşeceği ve bu ülkelerde işletmelerin düşük kapasiteyle çalışmasının artacağı sonucu çıkar. Kapitalist dünya sisteminin genel krizinin, dünya pazarının çöküşüyle bağıntılı derinleşmesi de aslında bundan ibarettir.

Kapitalistlerin kendisi de bunu hissediyor, çünkü SSCB ve Çin gibi pazarların yokluğunu hissetmemek zordur. Bu zorlukları "Marshall Planı"yla, Kore savaşıyla, silahlanma hummasıyla ve sanayinin askerileştirilmesiyle aşmaya çalışıyorlar. Ama bu aynen, boğulan birinin saman çöpünün sarılmasına benziyor.

Bu durumla bağıntılı olarak ekonomi bilimcilerimizin önüne iki soru çıkıyor:

a) Stalin'in, ikinci Dünya Savaşı'ndan önce ortaya koyduğu, kapitalizmin genel krizi döneminde pazarların görecel istikrarı üzerine ünlü tezinin, hala yürürlükte olduğu iddia edilebilir mi?

b) Lenin'in 1916 ilkbaharında ortaya koyduğu, kapitalizmin çürümüşlüğüne rağmen "genelde eskiyle karşılaştırılmayacak kadar hızlı büyüdüğü" ünlü tezinin hala yürürlükte olduğu iddia edilebilir mi?

Bunun asla iddia edilemeyeceğini düşünüyorum. İkinci Dünya Savaşı'yla bağıntılı ortaya çıkmış olan yeni koşullar karşısında, iki tezin geçerliliğini yitirdikleri saptanmak zorundadır.

6- Kapitalist Ülkeler Arasında Savaşların Kaçınılmazlığı Sorunu

Bazı yoldaşlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yeni uluslararası koşulların gelişmesi sonucunda, kapitalist ülkeler arasında savaşların artık kaçınılmaz olmadığını iddia ediyorlar. Sosyalizm kampıyla kapitalizm kampı arasındaki zıtlıkların, kapitalist ülkeler arasındaki zıtlıklardan güçlü olduğunu, Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer kapitalist ülkeleri, aralarında savaşmalarına ve birbirlerini karşılıklı zayıflatmalarına izin vermemek amacıyla kendisine tabii kapitalizmin önde gelen kişilerinin, tüm kapitalist dünyaya ağır zarar veren iki dünya savaşı deneyiminden, kapitalist ülkelerin birbirlerine karşı savaşa girişmesine bir kez daha izin vermemelerine yetecek kadar ders çıkardıklarını -bütün bunların sonucunda kapitalist ülkeler arası savaşların artık kaçınılmaz olmadığını düşünüyorlar.

Bu yoldaşlar yanılıyor. Bunlar yüzeyde pırıldayan dış görüntüleri görüyorlar, ama şimdilik farkedilmeksizin etkide bulunmalarına rağmen, yine de olayların gidişini belirleyecek olan, derinlerde etkide bulunan güçleri görmüyorlar.

Dışa yönelik her şey “iyi düzenlenmiş” gibi görünüyor. Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa’yı, Japonya’yı ve diğer kapitalist ülkeleri tehdit altına aldı; ABD’nin pençesine düşmüş olan (Batı) Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, ABD’nin emirlerini uslu uslu yerine getiriyorlar. Ama bu “iyi düzenlenmiş durum”un “sonsuz dek” sürebileceğini, bu ülkelerin Amerika Birleşik Devletleri’nin egemenliğine ve boyunduruğuna sınırsız katlanacağını, Amerikan köleliğinden kurtulmaya ve bağımsız bir gelişme yoluna girmeye çalışmayacaklarını varsaymak yanlış olurdu.

Öncelikle İngiltere ve Fransa’yı ele alalım. Kuşkusuz bunlar emperyalist ülkelerdir. Kuşkusuz ucuz hammadde ve güvenli sürüm pazarları bunlar için birinci dereceden öneme sahiptir. Amerikalılar “Marshall Planı” çizgisinde “yardım” maskesi altında İngiltere’nin Fransa’nın ekonomisine nüfuz ettikleri ve onları Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin bir parçasına dönüştürmeye çalıştıkları için, Amerikan sermayesi İngiliz-Fransız sömürgelerindeki hammaddeleri ve sürüm pazarlarını zorla ele geçirdiği ve böylece İngiliz-Fransız kapitalistlerinin yüksek kârlarına bir felaket hazırladığı için, bunların mevcut duruma sonsuz dek katlanacağı varsayılabilir mi? Kapitalist İngiltere’nin ve onun ardından da kapitalist Fransa’nın, sonuçta ve nihayet ABD’nin kollarından kendilerini kurtarmaya ve kendilerine bağımsız bir konum ve tabii yüksek kar sağlamak için onunla bir çatışmayı göze almaya zorlanacaklarını söylemek daha doğru olmaz mı?

Savaştan yenik çıkmış başlıca ülkelere (Batı) Almanya ve Japonya’ya geçelim. Bu ülkeler şimdi Amerikan emperyalizminin çizmeleri altında sefil bir yaşam sürdürüyorlar. Sanayileri ve tarımları, ticaretleri, dış ve iç politikaları, tüm yaşam tarzları Amerikan işgal “rejimi” tarafından zincire vurulmuştur. Ama bu ülkeler daha dün, Avrupa ve Asya’da İngiltere’nin, ABD’nin ve Fransa’nın egemenliğinin temellerini sarsan, emperyalist büyük güçlerdi. Bu ülkelerin yine ayakları üzerinde durmaya, ABD “rejimi”ni kırmaya ve bağımsız bir gelişme yolunda ilerlemeye çalışmayacaklarını varsaymak - mucizeye inanmak anlamına gelir.

Kapitalizmle sosyalizm arasındaki zıtlıkların, kapitalist ülkeler arasındaki zıtlıklardan daha güçlü olduğu söyleniyor. Teorik olarak bu tabii ki doğrudur. Bu yalnızca şimdi, mevcut dönemde değil, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce de doğrudur. Ve kapitalist ülkelerin iktidar sahipleri bunun az çok bilincindeydi. Ve buna rağmen İkinci Dünya Savaşı, SSCB’ye karşı bir savaşla değil, tersine kapitalist ülkelerarası bir savaşla başladı. Neden? Birincisi, sosyalizm ülkesi olarak SSCB’ye karşı bir savaş, kapitalizm, kapitalist ülkelerarası bir savaştan daha tehlikeli olduğu için; çünkü kapitalistlerarası bir savaşta, yalnızca şu ya da bu kapitalist ülkenin diğer kapitalist ülkeler üzerinde egemenliği sözkonusuyken, SSCB’ye karşı bir savaş mutlaka bizzat kapitalizmin varlığı sorusunu ortaya atmak zorundadır. İkincisi, kapitalistler, “propaganda” amacıyla Sovyetler Birliği’nin saldırganlığı üzerine yaygara koparsalar da, böyle bir saldırganlığa kendileri inanmadıkları için; çünkü Sovyetler Birliği’nin barış politikasını hesaba katıyorlar ve Sovyetler Birliği’nin kapitalist ülkelere kendiliğinden saldırmayacağını biliyorlar.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra da, aynen bugün bazı yoldaşların, Almanya ve

Japonya'nın kesin olarak bittiğini düşündükleri gibi, Almanya'nın kesin olarak bittiği varsayıldı. O zaman da, Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'yı karneye bağladığı, Almanya'nın artık tekrar ayakları üzerine dikilmeyeceği, artık bundan sonra kapitalist ülkeler arasında savaşların olmayacağı söyleniyor ve basında yazılıyordu. Ancak Almanya, yenilgisinden sonra, buna rağmen yaklaşık 15-20 yıl içinde yeniden kendisini doğrulttu ve kölelikten kurtulduktan ve kendi bağımsız gelişme yoluna adım attıktan sonra büyük güç olarak yeniden ayakları üzerine dikildi. Bu arada, ekonomik olarak kendini doğrultması ve savaş ekonomisi potansiyelini yükseltmesi için Almanya'ya yardım edenlerin İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden başkası olmaması karakteristiktir. Tabii ABD ve İngiltere, Almanya'ya ekonomik olarak kendini doğrultması için yardım ederken, kendini doğrulttuktan sonra Almanya'yı Sovyetler Birliği'ne karşı yöneltme, sosyalizmin ülkesine karşı kullanma amacını güdüyordu. Ancak Almanya güçlerini ilk planda İngiliz-Fransız-Amerikan blokuna karşı yöneltti. Ve Hitler Almanyası Sovyetler Birliği'ne savaş ilan ettiğinde, İngiliz-Fransız-Amerikan bloku yalnızca Hitler Almanyası'na katılmamakla kalmadı, tersine Hitler Almanyası'na karşı SSCB ile bir koalisyon kurmaya zorlandı.

Dolayısıyla kapitalist ülkelerin pazar uğruna mücadelesi ve rakiplerini boğma isteğinin fiilen, kapitalizm kampıyla sosyalizm kampı arasındaki zıtlıklardan daha güçlü olduğu görüldü.

Almanya'nın ve Japonya'nın yeniden ayakları üzerinde doğrulmayacağını, Amerikan köleliğinden kurtulmaya ve bağımsız bir yaşam sürmeye çalışmayacağını garanti nedir? Bu tür garantilerin olmadığını düşünüyorum.

Ama buradan, kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmazlığının sürdüğü sonucu çıkıyor.

Lenin'in, emperyalizmin kaçınılmaz olarak savaşlara yolaçtığı tezinin artık, şu anda yeni bir dünya savaşına karşı barış, savunan güçlü halk güçleri geliştiği için, eskimiş olarak değerlendirilmesi gerektiği söyleniyor. Bu yanlıştır.

Mevcut barış hareketi, halk kitlelerini barışın korunması için mücadeleye yeni bir dünya savaşının önlenmesine karşı seferber etme amacını güdüyor. Dolayısıyla kapitalizmi devirmeyi ve sosyalizmi kurmayı hedeflemiyor - kendisini barışın korunması için mücadelenin demokratik hedefiyle sınırlıyor. Bu bakımdan barışın korunması için mevcut hareket, Birinci Dünya Savaşı sırasında emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi için hareketten, bu hareket daha ileri gittiği ve sosyalist hedefler güttüğü için, farklıdır.

Belirli koşullar bir araya geldiğinde, barış için mücadelesinin şurda burda sosyalizm için mücadele doğrultusunda gelişmesi mümkündür, ama o zaman bu artık mevcut barış hareketi değil, tersine kapitalizmin devrilmesi için için bir hareket olacaktır.

Barışın korunması hareketi olarak mevcut barış hareketinin, **belirli bir savaşın** önlenmesi doğrultusunda başarı elde ettiği durumda savaşın geçici olarak ertelenmesine, **mevcut** barışın geçici olarak korunmasına, savaş heveslisi bir hükümetin istifasına ve onun yerini, geçici olarak barışı korumaya hazır başka bir hükümetin almasına yol açması en büyük olasılıktır. Bu tabii ki iyidir. Hatta çok iyidir. Ama kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmazlığını genel olarak ortadan

kaldırmak için yine de yeterli değildir. Yeterli değildir çünkü, barış hareketinin bütün bu başarılarına rağmen emperyalizm yine de kendini korur, varlığını korur ve dolayısıyla savaşların kaçınılmazlığı da varlığını korur.

Savaşların kaçınılmazlığını ortadan kaldırmak için, emperyalizm yok edilmek zorundadır.

7- Modern Kapitalizmin ve Sosyalizmin Ekonomik Temel Yasaları Sorunu

Bilindiği gibi, kapitalizmin ve sosyalizmin ekonomik temel yasaları sorunu, tartışmada bir kaç kez ortaya atıldı. Bu konu üzerinde, aralarında en renklileri de bulunan, çeşitli görüşler dile getirildi. Ancak tartışmaya katılanların çoğunluğu bu soruna zayıf tepki gösterdi ve bu bakımdan hiçbir sonuca varılamadı. Ne var ki, tartışmaya katılanlardan hiçbiri, bu tür yasaların varlığını reddetmedi.

Kapitalizmin bir ekonomik temel yasası var mıdır? Evet, vardır. Nasıl bir yasadır bu, karakteristik çizgileri nelerdir? Kapitalizmin ekonomik temel yasası, kapitalist üretimin gelişiminin herhangi bir yönünü veya herhangi bir sürecini değil, tersine bu gelişimin tüm önemli yönlerini ve tüm önemli süreçlerini, dolayısıyla kapitalist üretimin esasını, özünü, belirleyen bir yasadır.

Acaba değer yasası mı kapitalizmin ekonomik temel yasasıdır? Hayır. Değer yasası öncelikle meta üretimin yasasıdır. O kapitalizmden önce vardı ve aynı meta üretimi gibi, kapitalizmin devrilmesinden sonra da, örneğin ülkemizde. sınırlı etkinlik alanıyla da olsa, varlığını sürdürür. Tabii, kapitalizm koşulları altında geniş bir etkinlik alanına sahip olan değer yasası, kapitalist üretimin gelişiminde büyük bir rol oynar, ama yalnızca kapitalist üretimin özünü ve kapitalist kârın temellerini belirlememekle kalmaz, bu sorunları ortaya bile atmaz. Bu yüzden, o, modern kapitalizmin ekonomik temel yasası olamaz.

Rekabet ve üretim anarşisi yasası veya kapitalizmin çeşitli ülkelerde eşitsiz gelişimi yasası da aynı nedenlerle kapitalizmin ekonomik temel yasası olamaz.

Ortalama kâr oranı yasasının, modern kapitalizmin ekonomik temel yasası olduğu söyleniyor. Bu doğru değildir. Modern kapitalizm, tekelci kapitalizm, üstelik sermayenin organik bileşiminin yükselmesi karşısında düşme eğilimi taşıyan ortalama kârla yetinemez. Modern, tekelci kapitalizm ortalama kâr değil, genişletilmiş yeniden üretimi az çok düzenli gerçekleştirmek için gerekli olan azami kârı talep eder.

Kapitalizmin ekonomik temel yasası kavramına en yakın olan artı-değer yasası, kapitalist kârın oluşum ve büyüme yasasıdır. Gerçekten kapitalist üretimin temel çizgilerini belirler. Ama artı-değer yasası çok genel bir yasadır, koruması, tekelci kapitalizmin gelişme koşulları olan en yüksek kâr oranı sorununa değinmez. Bu boşluğu doldurmak için artı-değer yasasının, tekelci kapitalizmin herhangi bir kâr değil, tersine tam da azami kârı talep ettiği göz önüne alınarak, tekelci kapitalizm koşullarına uygulayarak somutlaştırılması ve geliştirilmesi zorunludur. Bu da, modern kapitalizmi ekonomik temel yasasıdır.

Modern kapitalizmin ekonomik yasasının en önemli çizgileri ve gerekleri şöyle formüle edilebilir: Kapitalist azami kârın, kendi ülkesinin nüfusunun çoğunluğunun sömürülmesi, yıkıma uğratılması ve yoksullaştırılması yoluyla, başka ülkelerin, özellikle de geri kalmış ülkelerin halklarının köleleştirilmesi ve sistemli bir şekilde yağmalanması yoluyla ve son olarak da azami kârın garantilenmesine hizmet eden savaşlar ve ekonominin askerileştirilmesi yoluyla azami kârın güvence altına alınması.

Ortalama kârın, modern koşullar altında kapitalist gelişme için tümüyle yeterli olarak değerlendirilebileceği söyleniyor. Bu doğru değildir. Ortalama kir verimliliğinin en alt sınırıdır, bunun altında kapitalist üretim olanaksızlaşır. Zorla sömürgeler edinen, halkları köleleştiren ve savaşlar düzenleyen modern tekelci kapitalizmin başlıca faillerinin, yalnızca ortalama kârı garantilemeye çabaladıklarına inanmak istemek gülünç olurdu. Hayır, ortalama kâr değil, kural olarak ortalama kârdan yalnızca biraz yüksek olan ekstra kâr değil, tekelci kapitalizmin itici gücü azami kârdır. Tam da azami kâr elde etme zorunluluğu, tekelci kapitalizmi, sömürgelerin ve diğer ülkelerin köleleştirilmesi ve sistemli bir şekilde yağmalanması, bir dizi bağımsız ülkenin bağımlı ülkeye dönüştürülmesi, modern kapitalizmin başlıca failleri için azami kâr elde etme amacıyla en iyi "iş" olan yeni savaşların organize edilmesi ve nihayet ekonomik dünya egemenliğini ele geçirme çabası gibi tehlikeli adımlara iter.

Kapitalizmin ekonomik temel yasasının önemi, başka şeylerin yanısıra, kapitalist üretim tarzının gelişimi alanında tüm önemli olguları, bunların yükselme periyodlarını ve krizlerini, zaferlerini ve yenilgilerini, avantajlarını ve eksikliklerini -bunların çelişkili gelişiminin tüm sürecini- belirlemesinde, onları anlama ve açıklama olanağı sağlamasında yatmaktadır.

İşte sayısız "şaşırtıcı" örneklerden biri.

Kapitalizmde tekniğin fırtınalı gelişimini kanıtlayan, kapitalistlerin, ileri tekniğin bayraktarı olarak, üretim tekniğinin, gelişim alanında devrimci olarak sahneye çıktığı kapitalizmin tarihi ve pratiğinden gerçekleri herkes biliyor. Ama kapitalizmde teknik gelişimin engellendiğini kanıtlayan, kapitalistlerin yeni tekniğin gelişimi alanında gerici olarak sahneye çıktığı ve sıkça el emeğine geçtiği başka türden gerçekler de biliniyor.

Bu apaçık çelişki neyle açıklanabilir? Yalnızca modern kapitalizmin ekonomik temel yasasıyla, yani azami kâr sağlama zorunluluğuyla açıklanabilir. Kapitalizm, eğer kendisine en yüksek kârı vaadediyorsa yeni teknikten yanadır. Kapitalizm, eğer yeni teknik ona artık en yüksek kârı vaatetmiyorsa yeni tekniğe karşıdır ve el emeğine geçilmesinden yanadır.

Modern kapitalizmin ekonomik temel yasasının durumu budur.

Sosyalizmin ekonomik bir temel yasası var mıdır? Evet, vardır. Bu yasanın esas çizgileri ve gerekleri nelerdir? Sosyalizmin ekonomik temel yasasının esas çizgileri ve gerekleri şöyle formüle edilebilir: Tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksiniminin azami ölçüde karşılanmasının kesintisiz büyüme ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli mükemmelleştirilmesi sayesinde güvence altına alınması.

Dolayısıyla: Azami kârın garantilenmesi yerine -toplumun maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanması, üretimin yükselişten krize ve krizden yükselişe kesintilerle yerine- üretimin kesintisiz büyümesi toplumun üretici güçlerinin eşlik ettiği, tekniğin gelişiminde periyodik kesintiler yerine -en gelişmiş teknik temelinde üretimin sürekli mükemmelleştirilmesi.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının, ekonominin planlı, orantılı gelişimi yasası olduğu söyleniyor. Bu doğru değildir. Ekonominin planlı gelişimi ve dolayısıyla da, bu yasanın az çok doğru yansımalarını temsil eden, ekonominin planlanması eğer ekonominin planlı gelişiminin hangi görev uğruna gerçekleşeceği bilinmezse, veya görev açık değilse, kendiliklerinden hiçbir şey sunamazlar. Ekonominin planlı gelişimi yasası, eğer gerçekleştirilmesi uğruna ekonominin planlı gelişiminin yapıldığı bir görev varsa, yalnızca bu durumda, gerekli etkiyi gösterebilir. Ekonominin planlı gelişimi yasası yasa olarak bu görevi koyamaz. Ekonominin planlanması, bunu hiç yapamaz. Bu görev, sosyalizmin temel yasasında, yukarıda gösterilen gereklilikleri biçiminde vardır. Bu yüzden ekonominin planlı gelişimi yasası yalnızca sosyalizmin ekonomik temel yasasına dayandığı durumda tam etkili olabilir.

Ekonominin planlanmasına gelince, bu, yalnızca iki koşul göz önüne alınırsa olumlu sonuçlar doğurabilir: a) eğer ekonominin planlı gelişimi yasasının gereklerini doğru yansıtırsa, b) eğer kendisini her şeyde sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekliliklerine göre ayarlarsa.

8- Başka Sorunlar

1) Feodalizmde ekonomi dışı zorunluluk sorunu.

Tabii ekonomi dışı zorunluluk feodal toprak sahiplerinin ekonomik iktidarının sağlanmasında bir rol oynamıştır, ama feodalizmin temeli o değil, tersine feodal toprak mülkiyetiydi.

2) Kolektif çiftliklerin kişisel mülkiyeti sorunu.

Ders kitabı taslağında “Her kolektif çiftliğin özel kullanımı için, bir ineği, küçükbaş hayvanları ve kümes hayvanları vardır” demek yanlış olurdu. Gerçekte bilindiği gibi inek, küçükbaş hayvan, kümes hayvanları vs. özel kullanımda değil, tersine kolektif çiftliklerin özel **mülkiyetindedir**. “Özel kullanım” ifadesi öyle anlaşılıyor ki, tarımsal artellerin örnek tüzüğünden alınmıştır. Ama tarımsal artellerin örnek tüzüğe bir yanlış yapılmıştır. Daha özenli hazırlanmış olan SSCB anayasasında başka bir şey söyleniyor, şöyle:

“Her kolektif çiftliğin... çiftlik toprağı üzerinde özel mülkiyet olarak bir yan iktisadı, bir evi, yarar hayvanları, kümes hayvanları ve tarımsal küçük envanteri vardır.”

Bu tabii ki doğrudur.

Ayrıca her kolektif köylünün, yerel ilişkilere göre, birden şu kadar kadar ineğe, şu kadar koyuna, keçiye, domuza (sayıları aynı şekilde yerel koşullara göre değişir) ve sınırsız miktarda kümes hayvanlarına (ördek, kaz, tavuk, hindi) kişisel mülkiyet olarak sahip olduğu da açıklanmalıdır.

Bu ayrıntıların, bizde tarımın kolektifleştirilmesi uygulamasından sonra kolektif çiftlikte aslında neyin kişisel mülkiyet olarak kaldığını tam olarak bilmek isteyen yabancı yoldaşlarımız için büyük önemi vardır.

3) Köylülerin toprak sahiplerine ödemek zorunda oldukları kira bedellerinin ve toprak satın alma masraflarının miktarı sorunu.

Ders kitabı taslağında, toprağın ulusallaştırılması sonucunda, “köylülüğün toprak sahiplerine yılda yaklaşık 500 milyon Ruble miktarında kira ödemekten kurtarıldığı (“Altın Ruble” demek gerekiyor) söyleniyor. Bana öyle geliyor ki kira ödemelerini tüm Rusya’da değil; yalnızca Rusya vilayetlerinin çoğunda dikkate aldığı için, bu rakamın daha kesinleştirilmesi gerekirdi. Burada, Rusya’nın bir dizi kenar bölgelerinde kira ödemelerinin aynı yapıldığı -anlaşılan ders kitabı taslağının yazarları tarafından bu dikkate alınmamıştır- göz önüne, alınmalıdır. Ayrıca, köylülüğün yalnızca kira ödemelerinden değil, toprak satın alımı için yıllık harcamalardan kurtarıldığı da dikkate alınmalıdır. Ders kitabı taslağında bu dikkate alındı mı? Bana öyle geliyor ki dikkate alınmadı, ama alınması gerekirdi.

4) Tekellerin devlet cihazıyla iç içe geçmesi sorunu.

“İç içe geçme” ifadesi uygun değil. Bu ifade yüzeysel ve betimsel olarak tekellerin ve devletin yaklaşmasını saptıyor, ama bu yaklaşmanın ekonomik anlamım ortaya sermiyor. Bu yaklaşma sürecinin kolayca iç içe geçmesine yol açmaması, tersine devlet cihazının tekellere tabi olmasına yol açması sözkonusudur. Bu yüzden “iç içe geçme” sözcüğünden vazgeçmek ve yerine “devlet cihazının tekellere tabi olması” sözcüğünü koymak gerekir.

5) SSCB’de makinelerin kullanımı sorunu.

Ders kitabı taslağında, “SSCB’de makinelerin, toplumun emek tasarruf etmesini sağladıkları her durumda kullanıldıkları” söyleniyor. Söylenmesi gereken şey asla bu değildir. Birincisi, makineler SSCB’de topluma hep emek tasarruf ettirir, SSCB koşulları altında makinelerin toplumuna emek tasarrufu sağlamadığı hiçbir örnek bilmiyoruz. İkincisi, makineler yalnızca emek tasarruf etmez, tersine aynı zamanda işçilerin işini kolaylaştırır, öyle ki bizim koşullarımız altında işçiler, kapitalizmdeki koşulların tersine, çalışma sürecinde çok severek makine kullanırlar.

Bu yüzden, SSCB’den başka hiçbir yerde makinelerin bu kadar seve seve kullanılmadığı söylenmelidir, çünkü makineler toplumun emek tasarruf etmesini sağlar ve işçinin işini kolaylaştırır, SSCB’de işsizlik olmadığı için, işçiler ekonomide çok severek makine kullanırlar.

6) Kapitalist ülkelerde işçi sınıfının maddi durumu sorunu.

İşçi sınıfının maddi durumu üzerine konuşulduğunda, normal olarak üretimde çalışan işçiler göz önünde bulundurulur ve yedek ordu denilen işsizlerin maddi durumu dikkate alınmaz. İşçi sınıfının maddi durumu sorununa böyle yaklaşmak doğru mudur? Bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Eğer üyeleri işgüçlerinin satışından başka bir şeyle yaşamayan yedek işsizler ordusu varsa, o zaman işsizler tabii ki işçi sınıfına aittir, ama eğer işçi sınıfına aitlerse, o zaman bunların sefil

durumu üretimde çalışan işçilerin maddi durumu üzerinde etkisiz kalamaz. Bu yüzden kapitalist ülkelerde işçi sınıfının maddi durumu karakterize edilirken yedek işsizler ordusunun durumunun da dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum.

7) Ulusal gelir sorunu.

Ders kitabı taslağına **mutlaka** ulusal gelir üzerine yeni bir bölümün alınması gerektiğini düşünüyorum.

8) Ders kitabında, sosyalizmin politik ekonomisinin kurucuları olarak Lenin ve Stalin üzerine özel bir bölüm sorunu.

“Sosyalizmin Marksist Öğretisi. Sosyalizmin Politik Ekonomisinin V.İ. Lenin ve J.V. Stalin Tarafından Yaratılması” bölümünün ders kitabından çıkarılması gerektiğini düşünüyorum. Yeni bir şey sunmadığı ve ders kitabının önceki bölümlerinde daha ayrıntılı biçimde söylenenleri renksiz biçimde tekrarladığı için, ders kitabında gereksizdir.

Diğer sorunlara gelince, Ostrovityanov, Leontyev, Şepilov, Gatovski ve diğer yoldaşların “önerileri”ne ekleyecek bir şeyim yok.

9- Marksist Bir Politik Ekonomi Ders Kitabının Uluslararası Önemi

Yoldaşların Marksist bir politik ekonomi ders kitabının önemini tam olarak kavramadıklarını düşünüyorum. Ders kitabına yalnızca Sovyet gençliğinin gereksinimi yok. Özellikle bütün ülkelerin komünistleri ve komünistlere sempati duyan insanların gereksinimi var. Yabancı yoldaşlarımız, kendimizi kapitalist kölelikten nasıl kurtardığımızı, ülke ekonomisini sosyalizm ruhuyla nasıl dönüştürdüğümüzü, köylülüğün dostluğunu nasıl kazandığımızı, daha yakın bir zamana kadar yoksul ve zayıf olan ülkemizi nasıl zengin ve güçlü bir ülke haline getirdiğimizi, Kolhozların ne olduğunu, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına rağmen meta üretimini, parayı, ticareti vs. neden ortadan kaldırmadığımızı bilmek istiyorlar. Onlar, bütün bunları ve daha başka birçok şeyi yalnızca salt merakten dolayı değil, bizden öğrenmek ve bizim deneyimlerimizden kendi ülkeleri için yararlanmak amacıyla bilmek istiyorlar. Bundan dolayı, iyi bir Marksist politik ekonomi ders kitabının yayınlanması yalnızca iç politik değil, aynı zamanda büyük dış politik bir öneme de sahiptir.

Dolayısıyla, yalnızca ülke içinde devrimci gençliğin el kitabı olarak değil, aynı zamanda yurt dışında da hizmet görebilecek bir ders kitabına gereksinim vardır. Bu fazla kapsamlı olmamalıdır; çünkü geniş kapsamlı bir ders kitabı el kitabı olamaz ve bunun üstesinden gelinmesi, baş edilmesi zor olacaktır. Ama gerek ülkemizin ekonomisi, gerekse de kapitalizmin ve sömürge sisteminin ekonomisine ilişkin tüm temel şeyleri içermelidir.

Bazı yoldaşlar, tartışmada ders kitabına bir dizi yeni bölümün alınmasını önerdiler: Tarihçiler tarih üzerine, politikacılar politika üzerine, felsefeciler felsefe üzerine, ekonomi bilimcileri ekonomi üzerine. Ama bu, ders kitabının korkunç

boyutlarda şişmesine yol açacaktır. Buna elbette izin verilmemelidir. Ders kitabı, tarihsel yöntemi, politik ekonominin sorunlarını açıklamak için kullanıyor, ama bu, henüz bizim politik ekonomi ders, kitabını bir ekonomik ilişkiler tarihine dönüştürmemiz gerektiği anlamına gelmemektedir.

500, en çok 600 sayfalık bir ders kitabına gereksinimimiz var, daha fazlasına değil. Bu, bir Marksist politik ekonomi el kitabı olacaktır: Bütün ülkelerin genç komünistleri için güzel bir armağan.

Ayrıca, böylesi bir ders kitabı, yurtdışının komünist partilerinin çoğunluğunun yetersiz Marksist gelişmesi göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin daha yaşlı komünist kadrolarına da yararlı olacaktır.

10- Politik Ekonomi Ders Kitabı Taslağının Düzeltilmesinin Yolları

Bazı yoldaşlar tartışma sırasında ders kitabı taslağını işgüzarca "yerin dibine batırdılar", yazarlarını hatalar ve boşluklar nedeniyle eleştirdiler ve tasarının başarısız olduğunu iddia ettiler. Bu haksızlıktır. Elbette ders kitabında hatalar ve boşluklar vardır -hemen hemen bütün büyük eserlerde bunlar vardır. Ama tartışmaya katılanların ezici çoğunluğu buna rağmen, ders kitabı taslağının, ilerdeki bir ders kitabına temel teşkil edebileceğini ve yalnızca bazı düzeltmeler ve eklemeler gerektirdiğini kabul etti. Gerçekten ders kitabı taslağının mevcut ders kitaplarını bir baş geçtiği sonucuna varmak için, ders kitabı taslağını yalnızca kullanımda bulunan politik ekonomi ders kitaplarıyla karşılaştırmak yeterlidir. Bu, ders kitabı taslağının yazarları için büyük bir kazanımdır.

Ders kitabı taslağını düzeltmek için sayısal olarak büyük olmayan bir komisyon oluşturulması gerektiğini düşünüyorum, bu komisyona yalnızca ders kitabının yazarları ve tartışmaya katılanlar arasında çoğunluğu oluşturanların yandaşları değil, bu çoğunluğun karşıtları da, ders kitabı taslağının şiddetli eleştirmenleri de dahil olmalıdır.

Rakamların kontrolü ve taslağın yeni istatistik materyalle tamamlanması için deneyimli bir istatistikçinin aynı şekilde formülasyonların hatasızlığının kontrolü için deneyimli bir hukukçunun da komisyona alınması iyi olurdu.

Komisyon üyeleri geçici olarak her türlü başka çalışmadan kurtarılmalı ve kendilerini ders kitabı çalışmasına tam adayabilmeleri için maddi olarak iyi durumda tutulmalıdırlar.

Ayrıca ders kitabının kesin redaksiyonu için, yaklaşık üç kişiden oluşan bir redaksiyon komisyonu atanmalıdır. Bu, ders kitabı taslağında ne yazık ki eksik olan stil ortaklığı için de gereklidir.

Ders kitabının MK'ya tamamlanmış biçimde sunulmasının süresi -bir yıldır.

1 Şubat 1952

J. Stalin

YOLDAŞ ALEKSANDER İLYİÇ NOTKİN'E YANIT

Yoldaş Notkin!

Sorduğunuz soruları acil saymadığım için yanıtlamakta acele etmedim. Acil olan ve doğal olarak dikkatleri sizin mektubunuzdan uzaklaştıran başka acil sorunların varlığı bunu daha da zorunlu kıldı.

Nokta nokta yanıtlıyorum.

Birinci Nokta

"Notlar"da toplumun bilimin yasaları karşısında çaresiz olmadığı, insanlar ekonomik yasaları anladıklarında, bunları, toplum yararına kullanabilecekleri ünlü genel kuralı vardır. Bu genel kuralın diğer toplum biçimleri için genelleştirilemeyeceğini, bunun yalnızca sosyalizm ve komünizmde geçerli olduğunu, örneğin kapitalizmde ekonomik süreçlerin elemanter karakterinin, topluma, ekonomik yasaları toplum yararına kullanma olanağı vermediğini iddia ediyorsunuz.

Bu doğru değil. Burjuva devrimi çağında, örneğin Fransa'da burjuvazi feodalizme karşı üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu ünlü yasanın yararlandı, feodal üretim ilişkilerini ortadan kaldırdı ve bu üretim ilişkilerini feodal düzenin bağrında büyüyüp gelmiş üretici güçlerin karakteriyle uyumlu hale getirdi. Burjuvazi bunu özel yeteneklerine dayanarak değil, bundan çok büyük çıkarı olduğu için yaptı. Feodal beyler, buna karşı, kafasızlıklarından değil, bu yasanın gerçekleştirilmesini engellemekte çok büyük çıkarları olduğu için direndiler.

Aynı şey ülkemizde sosyalist devrim üzerine de söylenmelidir. İşçi sınıfı, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu yasanın yararlandı, burjuva üretim ilişkilerini ortadan kaldırdı, yeni, sosyalist üretim ilişkilerini yarattı ve üretici güçlerin karakteriyle uyumlu hale getirdi: Bunu özel yeteneklerine dayanarak değil, bunda büyük çıkarı olduğu için yapabildi. Burjuva devrimin şafağında ilerici bir güçken, karşı-devrimci bir güce dönüşmüş olan burjuvazi, bu yasanın gerçekleştirilmesine bütün araçlarla direndi. Örgütsüzlüğü sonucunda ve ekonomik süreçlerin elemanter karakteri onu direnişe zorladığı için değil, öncelikle, bu yasanın gerçekleştirilmemesinden çok çıkarı olduğu için direnmişti burjuvazi.

Bundan şu sonuç çıkıyor:

1) Ekonomik süreçlerden, ekonomik yasalardan toplum yararına yararlanılması, şu ya da bu ölçüde yalnızca sosyalizmde ve komünizmde değil, başka sistemlerde de gerçekleşir.

2) Ekonomik yasalardan yararlanılması sınıflı toplumda her zaman ve her yerde sınıfsal motifler temelinde gerçekleşir, burada ekonomik yasalardan toplum yararına

yararlanılmasının bayraktarlığını her zaman ve her yerde ilerici sığ yapar, zamanları geçmiş sınıflar ise buna karşı direnirler. Ancak bir yanda proletarya ve diğer yanda tarihsel seyir içinde, üretim ilişkilerinde bir devrim yapmış olan diğer sınıflar arasındaki fark, proletaryanın sınıf çıkarlarının, toplumun ezici çoğunluğunun çıkarlarıyla kaynaşmasından ibarettir, çünkü proletaryanın devrimi, sömürünün şu ya da bu biçiminin ortadan kaldırılması değil, her türlü sömürünün ortadan kaldırılması anlamına gelir, buna karşın sömürünün yalnızca şu ya da bu biçimini ortadan kaldıran diğer sınıfların devrimleri kendilerini toplumun çoğunluğunun çıkarlarıyla çelişen dar sınıf çıkarları çerçevesiyle sınırlar.

“Notlar”da, ekonomik yasalardan toplum yararına yararlanılmasında, sınıfsal motiflerden söz ediliyor. Şöyle deniyor: “Yeni bir yasanın keşfinin ve uygulanmasının az çok sorunsuz gerçekleştiği doğa bilimleri yasalarından farklı olarak, toplumun köhnemiş güçlerinin çıkarlarını etkileyen yeni bir yasanın keşfi ve uygulanması, ekonomik alanda, bu güçlerin en güçlü direnişine çarpar”. Ancak siz bunu hiç dikkate almamışsınız.

İkinci Nokta

Üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle tam uyumuna yalnızca sosyalizmde, komünizmde ulaşılabileceğini, buna karşılık diğer sistemlerde eksik bir uyumun sağlanabileceğini iddia ediyorsunuz.

Bu doğru değil. Burjuva devriminden sonraki çağda, burjuvazi feodal üretim ilişkilerini ortadan kaldırdığında ve burjuva üretim ilişkilerini kurduğunda, burjuva üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle tam olarak uyduğu dönemler kuşkusuz olmuştur. Aksi halde kapitalizm, burjuva devriminin geliştiği hızda gelişemezdi.

Devamla: “Tam uyum” sözcükleri mutlak anlamda kavranmamalıdır. Sanki sosyalizmde üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin büyümesinin gerisinde kalması hiç olmamış gibi kavranmamalıdır. Üretici güçler, üretimin en hareketli ve en devrimci güçleridir. Bunlar tartışmasız sosyalizmde de üretim ilişkilerinin önüne geçer. Üretim ilişkileri ancak bir süre sonra, üretici güçlerin karakterine uygun olarak değişir.

O halde, “tam uyum” sözcükleri nasıl kavranmalıdır? Sosyalizmde normal olarak üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında çatışma çıkmadığı, toplumun geri kalmış üretim ilişkilerini üretici güçlerin karakteriyle zamanında uyumlu hale getirme olanağına sahip olduğu biçiminde kavranmalıdır. Sosyalist toplum bu olanağa sahiptir, çünkü onda bir direniş örgütleyebilecek köhnemiş sınıflar yoktur. Tabii sosyalizmde de üretim ilişkilerinde değişikliklerin gereğini kavramayan, geri kalmış uyuşuk güçler olacaktır, ancak bir çatışmaya yol açılmaksızın bunların üstesinden gelinmesi zor olmaz.

Üçüncü Nokta

Açıklamalarınızdan, üretim araçlarını ve öncelikle ulusallaştırılmış işletmelerimizde imal edilen üretim aletlerini, meta olarak değerlendirdiğiniz anlaşılıyor.

Sosyalist düzenimizde üretim araçları meta olarak değerlendirilebilir mi? Bana göre bu kesinlikle olanaksız. Meta, üretimin herhangi bir alıcıya satılabilen üründür, burada malın sahibi malın satışında mülkiyet hakkını yitirir, alıcı ise malın onu bir başkasına satabilen, rehine verebilen ya da çürümeye bırakabilen sahibi olur. Üretim araçları bu tanımın içine giriyor mu? Girmediği açık. Birincisi, Üretim araçları her alıcıya "satılmaz" kolektif çiftliklere bile "satılmaz" -yalnızca devlet tarafından kendi işletmelerine dağıtılır. İkincisi, üretim araçlarının sahibi, yani devlet, onları şu ya da bu işletmeye devrettiğinde, üretim araçlarının mülkiyet hakkını hiçbir biçimde yitirmez, tersine bu hakkı tümüyle elinde tutar. Üçüncüsü, devletten üretim araçları alan işletmelerin müdürleri, sadece mülk sahibi olmamakla kalmazlar, tersine Sovyet devletinin yetkilileri olarak, üretim araçlarını devlet tarafından verilen plana uygun kullanmakla yükümlüdürler.

Görüldüğü gibi, toplumumuzdaki üretim araçları asla meta kategorisine sokulamaz.

Ama o zaman, üretim araçlarının değerinden, bunların maliyetinden, fiyatından ve benzeri şeylerden neden söz ediliyor?

İki nedenden dolayı.

Birincisi, bu, işletmelerin kârla mı yoksa zararla mı çalıştıklarını saptamak, işletmeleri sınamak ve denetleyebilmek amacıyla muhasebe için, hesap yapmak için gereklidir. Ancak bu meselenin yalnızca biçimsel yanısıdır.

İkincisi, bu, dış ticaret yararına üretim araçlarının yabancı devletlere satışını gerçekleştirmek için gereklidir. Burada dış ticaret alanında, ama **yalnızca bu alanda** üretim araçlarımız gerçekten metadır, ve gerçekten satılırlar. (Tırnak işareti olmaksızın)

Yani işletmelerimiz tarafından üretilen üretim araçlarının dış ticaret satış işlemleri alanında gerek öz, gerekse biçim olarak meta özelliklerini kazandığı, buna karşılık ülke içinde ekonomik dolaşım alanında meta özelliklerini yitirdiği, meta olmaktan çıktığı ve değer yasaının etkinlik alanından uzaklaştığı, burada yalnızca metanın dış kabuğunu (muhasebe vb.) koruduğu sonucu çıkıyor.

Bu özellik neyle açıklanabilir?

Sosyalist ilişkilerimiz altında, ekonomik gelişimin devrimler yoluyla değil, eskinin kolayca ortadan kaldırılmadığı, tersine yeniye uyum sağlayarak doğasını değiştirdiği ve bu sırada yalnızca biçimini koruduğu, yeninin ise eskiyi kolayca yoketmediği tersine eskiye nüfuz ettiği, onun doğasını ve fonksiyonlarını değiştirdiği, bu sırada onun biçimini bozmadığı, tersine yeninin gelişimi için kullandığı, yavaş yavaş değişim yoluyla gerçekleşmesi söz konusudur. Ekonomik dolaşımımızda yalnızca metaların değil, eski fonksiyonlarını yitirip, yeni fonksiyonlar edinmelerine rağmen, sosyalist toplum düzeninin yararlandığı eski biçimi koruyan para ve bankaların durumu da böyledir.

Meseleye biçimsel açıdan, olayların yüzeyinde görülenler açısından yaklaşıldığında, kapitalizmin kategorilerinin ekonomimizde geçerliliklerini korudukları

yanlış sonucuna varılabilir. Ancak meseleye, ekonomik bir sürecin içeriği ve biçimi arasında, derinde gerçekleşen gelişme süreçleri ve yüzeysel görünüm arasında kesin ayırım yapan Marksist analizle yaklaşıldığında, o zaman tek doğru sonuca, bizde kapitalizmin eski kategorilerinden yalnızca biçimin, dış çehrenin korunduğu, kategorilerin özünün ise bizde sosyalist ekonominin gelişiminin gereklerine uygun olarak esastan değiştiği sonucuna varılır.

Dördüncü Nokta

Değer yasasının, devlete tedarik fiyatına teslim edilen tarımda üretilmiş “üretim araçları”nın fiyatları üzerinde düzenleyici etkide bulunduğunu iddia ediyorsunuz. Burada, hammadde gibi “üretim araçları”nı, örneğin pamuğu kastediyorsunuz. Aynı şekilde keten, yün ve diğer tarımsal hammaddeleri de ekleyebilirsiniz.

Öncelikle, verili durumda tarımın, “üretim araçları” değil, yalnızca üretim araçlarından birini, hammaddeyi ürettiği belirtilmek zorundadır. “Üretim araçları” sözcüğüyle oynanmamalıdır. Marksistler, üretim araçlarının üretiminden sözettiklerinde, öncelikle üretim aletlerinin üretimini kastederler, Marx bunu, “bir toplumsal üretim çağının karakter özelliklerini”* (*Bkz. Karl Marx, “Kapital”, Cilt I, Dietz Verlag, Berlin, 1953, s.188,. -Almancaya Çeviren.) temsil eden, “Bütünü, üretimin kemik ve adale sistemi olarak adlandırılabilir, mekanik iş aracı” olarak tanımlar. Üretim araçlarının bir bölümünü (hammaddeyi) ve üretim araçlarını, bunların arasında üretim aletlerini de aynı kefeye koymak, Marksizme karşı günah işlemek demektir, çünkü Marksizm, üretim aletlerinin tüm diğer üretim araçlarıyla karşılaştırıldığında, belirleyici rolü oynadığından hareket eder. Hammaddenin tek başına hiçbir üretim aleti üretmeyeceğini herkes bilir; bazı hammadde türleri, üretim aletlerinin üretimi için malzeme olarak gerekli olmalarına rağmen, hiçbir hammadde, üretim aletleri olmaksızın üretilemez.

Devamla. Değer yasasının, tarımda üretilmiş hammaddelerin fiyatı üzerindeki etkisi, siz Notkin yoldaşın iddia ettiği gibi **düzenleyici** bir etkimidir? Eğer bizde tarımsal hammadde fiyatlarının “Serbest” bir manevra alanı olsaydı, eğer bizde rekabet ve üretim anarşisi yasası etkili olsaydı, eğer plan ekonomisine sahip olmasaydık ve hammadde üretimi planla düzenlenmiş olmasaydı, düzenleyici olabilirdi. Ama bütün bu “eğer”ler bizim ekonomik sistemimizde bulunmadığı için, değer yasasının, tarımsal hammaddelerin fiyatına etkisi, asla düzenleyici olamaz. Birincisi, bizde tarımsal hammaddeler için fiyatlar “serbest” değil, sabit, planlı fiyatlardı. İkincisi, tarımsal hammadde üretiminin boyutu kendiliğinden, herhangi rastlantısal faktörlerle değil, planla belirlenir. Üçüncüsü, tarımsal hammaddelerin üretimi için gerekli üretim aletleri tek tek kişilerin veya kişilerden oluşan grupların elinde değil, tersine devletin elinde yoğunlaşmıştır. Bundan sonra, değer yasasının düzenleyici rolünden geriye ne kalır? Değer yasasının kendisinin, yukarıda adı geçen sosyalist üretim için karakteristik faktörler tarafından düzenlendiği sonucu çıkar.

Dolayısıyla,değer yasasının, tarımsal hammaddeler için fiyat oluşumuna etkide bulunduğu, burada etkili faktörlerden birini temsil ettiği inkar edilemez. Ama bu etkinin düzenleyici olmadığı ve olamayacağı da inkar edilemez.

Beşinci Nokta

“Notlar”ımda, sosyalist ekonominin verimliliği üzerine yapılan açıklamalar, bazı yoldaşların, verimli işletmelere özel bir ayrıcalık tanımadığı ve bu işletmelerin yanında verimli olmayan işletmelerin varlığına da izin verdiği için, bizzat planlı ekonomimizin, ekonomide verimlilik prensibini yerle bir ettiği iddiasına, bir yanittir. “Notlar”da, tek tek işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin sosyalist üretimin bize, bizi fazla üretim krizlerinden koruyarak ve üretimin kesintisiz gelişimini sağlayarak garantilediği daha yüksek verimlilik ile hiç kıyaslanamayacağı söyleniyor.

Ancak buradan, tek tek işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin özel bir değere sahip olmadığı ve en büyük dikkati hak etmediği sonucunu çıkarmak istemek yanlış olurdu. Bu tabii ki yanlış olurdu. Tek tek işletmelerin ve üretim dallarının verimliliği üretimimizin gelişimi açısından bakıldığında, muazzam bir öneme sahiptir. Bu, gerek yeni inşaatların planlanmasında, gerekse de üretim planlanmasında dikkate alınmalıdır. Şu anki gelişme aşamasında ekonomik faaliyetimizin abc'si budur.

Altıncı Nokta

Kapitalizme ilişkin, “çok fazla deforme edilmiş biçimde genişletilmiş üretim” sözcüklerinizin nasıl anlaşılması gerektiği açık değil. Böyle ve üstelik genişletilmiş üretimlerin, dünyada var olmadığı söylenmelidir.

Dünya pazarı bölündükten ve tayin edici kapitalist ülkelerin (ABD, İngiltere, Fransa) dünya kaynaklarına güçleriyle etkide buldukları bölge daralmaya başladıktan sonra kapitalist gelişimin çevrimsel karakterinin -üretimin gelişimi ve gerilemesi- yine de sürmek zorunda olduğu açıktır. Ama bu ülkelerde üretim hacmi gerileyeceğinden, üretimin büyümesi ülkelerde daralmış bir temelde gerçekleşecektir.

Yedinci Nokta

Kapitalist dünya sisteminin genel krizi, Birinci Dünya Savaşı zamanında, özellikle Sovyetler Birliği'nin kapitalist sistemden ayrılmasının sonucunda başladı. Bu, genel bunalımın ilk aşamasıydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, özellikle Avrupa'da ve Asya'da halk demokrasisi ülkelerinin kapitalist sistemden ayrılmasından sonra, genel kriz ikinci aşamasına girdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında birinci kriz ve ikinci Dünya Savaşı sırasında ikinci kriz, tekil, birbirinden soyutlanmış bağımsız krizler olarak değil, tersine kapitalist dünya sisteminin genel krizinin gelişme aşamaları olarak değerlendirilmelidir.

Dünya kapitalizminin genel krizi, yalnızca bir politik veya bir ekonomik kriz midir? Ne biri ne de öteki. O, gerek ekonomiyi gerekse de politikayı kapsayan genel, yani kapitalist dünya sisteminin evrensel bir krizidir. Bu krizin, bir yandan kapitalizmin dünya ekonomik sisteminin. sürekli artan ayrışmasının ve öte yandan kapitalizmden ayrılmış ülkelerin, SSCB, Çin ve diğer halk demokrasisi ülkelerinin artan ekonomik gücüne temel teşkil ettiği açıktır.

J. Stalin

21 Nisan 1952

L.D. Y AROŞENKO YOLDAŞIN HATALARI ÜZERİNE

Yoldaş Yaroşenko kısa süre önce, SBKP(B) MK Politbüro üyelerine, ünlü kasım tartışmalarında ele alınmış olan bir dizi ekonomik sorun üzerine, bu yılın 20 Mart tarihli bir mektup gönderdi. Mektubun yazarı, tartışmalar üzerine temel özetleyici materyallerde ve aynı şekilde Yoldaş Stalin'in "Notlar"ında, Yaroşenko yoldaşın "bakış açısının hiç yansıma bulmamış olduğu"ndan şikayet ediyor. Yazı ayrıca Yoldaş Yaroşenko'ya, bir ya da bir buçuk yıl sürecince "Sosyalizmin Politik Ekonomisi"ni kaleme alma izini verilmesi ve bunun için kendisine yardımcı olarak iki çalışma arkadaşı sağlanması önerisini içeriyor. Yoldaş Yaroşenko'nun gerek şikayetinin gerekse de önerisinin özü itibariyle incelenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Şikayetle başlayalım.

Yukarıda adı geçen materyallerde hiç yansıma bulamamış olan Yoldaş Yaroşenko'nun "bakış açısı" neden ibarettir?

I

Yoldaş Yaroşenko'nun Temel Hatası

Yoldaş Yaroşenko'nun bakış açısını iki sözcükle karakterize etmek gerekirse, onun Marksistçe olmadığı -dolayısıyla temelden yanlış olduğu söylenmek zorundadır.

Yoldaş Yaroşenko'nun temel hatası, toplumun gelişiminde üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin rolü sorununda Marksizmden uzaklaşmasından, üretim ilişkilerinin rolünü ise ölçüsüz küçümsemesinden ve meseleyi sosyalizmde üretim ilişkilerini, üretici güçlerin bir parçası olarak açıklamayla sonuçlandırmasından ibarettir.

Yoldaş Yaroşenko, "antagonist sınıf zıtlıkları koşulları altında, burada üretim ilişkileri "üretici güçlerin gelişimiyle çeliştiği" için, üretim ilişkilerine belirli bir rol biçmeye hazırdır. Ama bu rolü, olumsuz bir rolle, üretici güçlerin gelişimini engelleyen, onların gelişimini köstekleyen bir faktörün rolüyle sınırlıyor. Başka fonksiyonları, üretim ilişkilerinin kimi olumlu işlevlerini Yoldaş Yaroşenko görmüyor.

"Antagonist sınıf zıtlıkları" artık bulunmadığı ve üretim ilişkilerinin "artık üretici güçlerin gelişimiyle çelişmediği" sosyalist düzene gelince, Yoldaş Yaroşenko, burada üretim ilişkilerinin her türlü -bağımsız rolünün kaybolduğuna üretim ilişkilerinin ciddi bir gelişme faktörü olmaktan çıktığına ve -parçanın bütün tarafından olduğu gibi- üretici güçler tarafından yutulduğa inanıyor. Sosyalizmde "insanların üretim ilişkileri" diyor Yoldaş Yaroşenko, bu örgütlenmenin aracı olarak, momenti olarak üretici güçlerin örgütlenmesine aittir." (Bkz. Yoldaş Yaroşenko'nun MK Politbürosu'na Mektubu.)

Bu durumda sosyalizmin politik ekonomisinin temel görevi neden ibarettir? Yoldaş Yaroşenko yanıtlıyor: “Bu yüzden sosyalizmin politik ekonomisinin temel sorunu, sosyalist toplum insanların üretim ilişkilerini araştırmaktan değil, tersine toplumsal üretimde üretici güçlerin organizasyonunun bilimsel bir teorisini, ekonominin gelişiminin planlanmasının teorisini hazırlamak ve geliştirmekten **ibarettir**.” (Bkz. Tartışma Plenumunda Yoldaş Yaroşenko'nun Konuşması.)

Yoldaş Yaroşenko'nun, ekonomimizde çeşitli mülkiyet biçimlerinin varlığı, meta dolaşımı, değer yasası vs. gibi, sosyalist düzenin ekonomik sorunlarıyla - bunları yalnızca skolastik tartışmalara yolaçan tali sorunlar saydığı için ilgilenmemesi, bununla açıklanabilir. Açıkta açıkça, kendisinin sosyalist politik ekonomisinde “sosyalizmin politik ekonomisinin bizde sık sık skolastik bir karakter kazanan, değer, meta, para, kredi vs. gibi şu ya da bu kategorilerinin rolü üzerine tartışmaların yerini, toplumsal üretimde üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonunun bilimsel gerekçelendirmesinin alacağı”, açıklamasını yapıyor. (Bkz. Tartışma Plenumunun bir Seksiyonunda Yoldaş Yaroşenko'nun Konuşması.)

Yani ekonomik sorunları olmayan bir politik ekonomi.

Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmden komünizme geçişin özel bir zorluk olmaksızın gerçekleşmesi için, “üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonunun” yürürlüğe sokulmasının yeteyeğine inanıyor. Komünizme geçiş için bunun tümüyle yeterli olduğuna inanıyor. Açıkta açıkça, “sosyalizmde komünist toplumun kurulması için temel mücadelenin, üretici güçlerin doğru organizasyonu ve bunların toplumsal üretimde rasyonel kullanımı uğruna bir mücadeleyle aynı kapıya çıktığı”nı açıklıyor. “(Bkz. Tartışma Plenumu Önünde Konuşma.) Yoldaş Yaroşenko törenle ilan ediyor: “Komünizm -toplumsal üretimde üretici güçlerin en yüksek bilimsel organizasyonudur.”

Yani buna göre komünist düzenin özü “üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonu”ndan ibarettir.

Bütün bunlardan Yaroşenko, tüm toplum biçimleri için ortak bir politik ekonomi olamayacağı, iki politik ekonominin olması gerektiği sonucunu çıkarıyor: biri -konusu insanların üretim ilişkilerini incelemek olan, sosyalizm öncesi toplum biçimleri için ve diğeri -konusu üretim ilişkilerinin, yani ekonomik ilişkilerin incelenmesi değil, tersine üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonu sorununun incelenmesi olması gereken sosyalist düzen için.

Yoldaş Yaroşenko'nun bakış açısı budur.

Bu bakış açısı üzerine ne söylenebilir?

Birincisi, toplumların tarihinde üretim ilişkilerinin rolünün, üretici güçlerin gelişimini köstekleyen bir ayakbağı rolüyle sınırlı olduğu doğru değildir. Marksistler üretim ilişkilerinin köstekleyici rolünden sözettiklerinde, herhangi bir üretim ilişkisini değil, yalnızca artık üretici güçlerin gelişimine uymayan ve dolayısıyla onların gelişimini köstekleyen eski üretim ilişkilerini göz önünde bulundururlar. Ama eski üretim ilişkileri dışında bilindiği gibi, eskilerin yerine geçen yeni üretim ilişkileri vardır. Yeni üretim ilişkilerinin rolünün, üretici güçlerin ayakbağı rolüyle aynı kapıya çıktığı

söylenbilir mi? Hayır, söylenemez. Tersine, yeni üretim ilişkileri, aslında üretici güçlerin daha ve üstelik güçlü gelişimini belirleyen **başlıca** ve belirleyici güçtür ve bunsuz üretici güçler, şimdi kapitalist ülkelerde sözkonusu olduğu gibi, bitkisel hayat sürmeye mahkum olurlar.

Hiç kimse, beş yıllık planlar sırasında, Sovyet sanayimizin üretici güçlerinin muazzam gelişimini yadsıyamaz. Ancak, eğer Ekim 1917'de eski, kapitalist üretim ilişkilerin yerine yeni sosyalist üretim ilişkilerinin geçirmeseydik, bu gelişme gerçekleşmezdi. Ülkemizin üretim ilişkilerinde, ekonomik ilişkilerinde bu devrim olmaksızın üretici güçler bizde de, bugün kapitalist ülkelerde bitkisel hayat sürdükleri gibi bizde de bitkisel hayat süreceklerdi.

Hiç kimse tarımımızın üretici güçlerinin son 20-25 yıl içindeki muazzam gelişimini yadsıyamaz. Ancak eğer otuzlu yıllarda kırdaki eski kapitalist üretim ilişkilerinin yerine, yeni kolektivist üretim ilişkilerini koymamış olsaydık, bu gelişme gerçekleşmezdi. Üretimde bu devrim olmaksızın tarımımızın üretici güçleri, aynı bugün kapitalist ülkelerde bitkisel hayat sürdükleri gibi, bizde de bitkisel hayat süreceklerdi.

Tabii yeni üretim ilişkileri sonsuza dek yeni kalamaz ve kalmıyor da, eskimeye ve üretici güçlerin gelişiminin devamıyla çelişkiye düşmeye başlıyor üretici güçlerin temel itici gücü olarak rolünü yitirmeye başlıyor ve bunlar için ayakbağı haline geliyor. O zaman bu artık eskimiş üretim ilişkilerinin yerine, rolü üretici güçlerin gelişiminin devamı için temel itici güç olmaktan ibaret olan yeni üretim ilişkileri geçer.

Üretim ilişkilerinin gelişiminin, üretici güçler için ayakbağı rolünden, onları ileriye iten en önemli güç rolüne ve üretici güçlerin temel itici rolünden onlar için bir ayakbağı rolüne geçmesi özelliği Marksist materyalist diyalektiğin ana unsurlarından birini oluşturur. Bugün bunu, Marksizmi yeni öğrenmeye başlayanlar bile biliyor. Ortaya çıktığı gibi, Yoldaş Yaroşenko bunu bilmiyor.

İkincisi, üretim ilişkilerinin, yani ekonomik ilişkilerin bağımsız rolünün, sosyalizmde yok olduğu, üretim ilişkilerinin üretici güçler tarafından yutulduğu sosyalizmde toplumsal üretimin, üretici güçlerin organizasyonu ile aynı kapıya çıktığı doğru değildir. Marksizm toplumsal üretimi, birbirinden ayrılmaz iki yana sahip bir bütün olarak değerlendirir: toplumun üretici güçleri (toplumun, gerekli maddi servetleri mücadeleye kopardığı doğa güçleriyle ilişkileri) ve üretim ilişkileri (insanların üretim sürecinde karşılıklı ilişkileri). Birbirleriyle ayrılmaz biçimde bağlı olmalarına rağmen, bunlar, toplumsal üretimin iki farklı yanıdır. Ve tam da toplumsal üretimin iki farklı yanını oluşturduklarından, birbirlerini etkileyebilirler. Bu yanlardan birinin diğeri tarafından yutulacağını ve onun bileşkelerinden biri haline dönüştürülebileceğini kim iddia ederse, Marksizme karşı ağır bir suç işlemiş olur.

Marx şöyle diyor:

“Üretimde insanlar yalnızca doğaya değil, aynı zamanda birbirlerine de etkide bulunurlar. Yalnızca, belirli bir biçimde ortak çalışarak ve faaliyetlerini karşılıklı değiş-tokuş ederek üretirler. Üretmek için, birbirleriyle belirli ilişki ve bağlantılara girerler ve yalnızca bu toplumsal ilişki ve bağlantılar içinde doğa üzerinde etkileri gerçekleşir, üretim gerçekleşir,” (Bkz. K. Marx ve F. Engels Cilt V, s. 429.)* (**“ Karl Marx ve Friedrich Engels, İki Ciltte Seçme Yazılar, Cilt 1, Dietz Verlag, Berlin 1953, s.77, - **Almancaya Çeviren.**)

Dolayısıyla toplumsal üretim, birbirleriyle ayrılmaz biçimde bağlı olmalarına rağmen, herşeye karşın iki farklı ilişki dizisini yansıtan iki yandan oluşur. İnsanların doğayla ilişkileri (üretici güçler) ve insanların üretim sürecinde karşılıklı ilişkileri (üretim ilişkileri) ister sosyalist düzen, isterse de başka toplumsal biçim sözkonusu olsun, yalnızca üretimin her iki yanı toplumsal üretimi doğurur.

Öyle anlaşılıyor ki, Yoldaş Yaroşenko Marx'la tam hem fikir değil. Bu Marksist tezin, sosyalist düzene uygulanamayacağı görüşündedir. İşte bu yüzden, sosyalizmin politik ekonomisi sorununu, üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonu göreviyle sınırlıyor, bu arada üretim ilişkilerini, ekonomik ilişkileri bir kenara atıyor ve üretici güçlerden ayırıyor.

Dolayısıyla Yoldaş Yaroşenko'da ortaya, Marksist bir politik ekonomi yerine Bogdanovcu "Genel Organizasyon Bilimi" gibi bir şey çıkıyor.

Üretici güçlerin üretimin en hareketli ve en devrimci gücü olduğu düşüncesini benimseyen Yoldaş Yaroşenko, bu düşüncüyü sosyalizmde üretim ilişkilerinin, ekonomik ilişkilerin rolünün yadsınması saçmalığına kadar götürüyor, burada ortaya çıkan canlı bir toplumsal üretim yerine, tek yanlı ve kuru bir üretim teknolojisi -Buharinci "toplumsal organizasyon tekniği" gibi birşey.

Marx şöyle diyor:

"Yaşamlarının toplumsal üretiminde (yani maddi, insanların insan yaşamı için gerekli varlıkların üretiminde -J. St) insanlar, kendi iradelerinden bağımsız, belirli, gerekli ilişkilere, maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme basamağına uygun olan üretim ilişkilerine girerler, Bu üretim ilişkilerinin bütünü, hukuki ve politik bir üstyapının üzerinde yükseldiği ve belirli toplumsal bilinç biçimlerine uygun olan, toplumun ekonomik yapısını, gerçek temelini oluşturur." (Bkz. "Politik Ekonominin Eleştirisine Önsöz".) (*Age, s.337-338, **-Almancaya Çeviren.**)

Yani her toplum biçimi, bunların arasında sosyalist toplum da, insanların üretim ilişkilerinin bütününden oluşan, kendi ekonomik temeline sahiptir. Ortaya şu sorun çıkıyor: Yoldaş Yaroşenko'da sosyalist düzenin ekonomik temeli ne durumdadır? Bilindiği gibi Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmde üretim ilişkilerini, ondan geriye kalan az şeyi, üretici güçlerin organizasyonuna bir bileşke olarak dahil ederek, az çok bağımsız bir alan olarak çoktan tasfiye etti. Şunun sorulması gerekiyor: sosyalist düzenin kendisine ait bir ekonomik temeli var mıdır? Öyle anlaşılıyor ki, sosyalizmde üretim ilişkileri az çok bağımsız bir güç olarak yok olduğundan, sosyalist düzenin kendi ekonomik temeli yoktur.

Kendi ekonomik temeline sahip olmayan bir sosyalist düzen. Eğlenceli bir hikaye...

Kendine ait ekonomik temele sahip olmayan bir toplum düzeni mümkün müdür? Anlaşılan Yoldaş Yaroşenko, mümkün olduğu görüşünde. Ancak Marksizm, dünyada bu tür toplum düzenlerinin olmadığı görüşündedir.

Nihayet, komünizmin üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonu olduğu, üretici

güçlerin rasyonel organizasyonunun komünist düzenin özünü oluşturduğu, özel bir zorlukla karşılaşmaksızın komünizme geçebilmek için üretici güçleri yalnızca rasyonel biçimde örgütlemenin gerekli olduğu doğru değildir. Literatürümüzde, komünizm için başka bir tanım, başka bir formül vardır, Lenin'in "Komünizm, Sovyet iktidarı artı tüm ülkenin elektrifikasyonudur" formülü. Anlaşılan Yoldaş Yaroşenko Lenin'in formülünü beğenmiyor ve onun yerine kendi ürettiği "komünizm, üretici güçlerin toplumsal üretimde en yüksek bilimsel organizasyonudur" formülünü koyuyor.

Birincisi, Yoldaş Yaroşenko tarafından övülen üretici güçlerin bu "en yüksek bilimsel" veya "rasyonel" organizasyonunun neyi temsil ettiğini bunun somut içeriğinin ne olduğunu hiç kimse bilmiyor. Yoldaş Yaroşenko, Plenum önündeki konuşmalarında, tartışma sekiyonlarında, Politbüro üyelerine mektubunda bu mistik formülü binlerce defa yineliyor, ama aslında, sözüm ona komünist düzenin özünü oluşturan üretici güçlerin "rasyonel organizasyonu"ndan ne anlaşılması gerektiğini tek bir sözcükle bile açıklamaya hiçbir yerde çalışmıyor, o zaman tek doğru formül olan Lenin'in formülü değil Yoldaş Yaroşenko'nun açıkça uydurulmuş ve Marksizm dışı olan, Bogdanov'un "Genel Organizasyon Bilimi" cephaneliğinden alınmış sözümona formülü reddedilmelidir.

Yoldaş Yaroşenko, ürün bolluğu elde etmek ve komünizme, "Herkes yaptığı işe göre" formülünden "Herkes gereksinimine göre" formülüne geçebilmek için, yalnızca üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonuna gerek duyulduğu görüşündedir. Bu, sosyalizmin ekonomik gelişim yasalarının hiç anlaşılmadığını gösteren büyük bir yanılgıdır. Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmden komünizme geçiş koşullarını çok fazla basit, çocukça bir basitlik içinde ortaya koyuyor. Yoldaş Yaroşenko, kolektif çiftlik grup mülkiyeti, meta dolaşımını vs. gibi ekonomik olgular yürürlükte kaldıkça ne toplumun tüm gereksinimini karşılayabilecek ürün fazlalığının, ne de "Herkes gereksinimine göre" formülüne geçişin sağlanamayacağını kavramıyor. Yoldaş Yaroşenko, "Herkes gereksinimine göre" formülüne geçmeden önce, toplumun, ekonomik ve kültürel yeniden eğitimin bir dizi aşamalarından geçilmek zorunda olduğunu kavramıyor; bu aşamalar sırasında iş, toplumun gözünde, yalnızca geçimi sağlayan bir araçtan, ilk yaşam gereksinimi ve toplumsal mülkiyet, toplumun sarsılmaz ve dokunulmaz temeli haline gelmek zorundadır.

Komünizme geçişi ilan etmek değil, ama komünizme gerçekten geçişi hazırlamak için, en azından üç temel önkoşul yerine getirilmelidir.

Birincisi, üretici güçlerin bir mistik "rasyonel organizasyonu"nu değil, üretim araçları üretiminin öncelikli artışında tüm toplumsal üretimin kesintisiz büyümesini sürekli garantilemek gereklidir. Üretim araçlarının üretiminin öncelikli artırılması, yalnızca, onun aracılığıyla gerek üretim araçları üreten işletmeler, gerekse de ekonominin tüm diğer dallarının donatılması gerektiği için değil, onsuz genişletilmiş bir yeniden üretim bir bütün olarak olanaksız olduğu için gereklidir.

İkincisi, kolektif çiftlik mülkiyetini, kolektif çiftliklerin ve dolayısıyla tüm toplumun yararına, yavaş geçişlerle genel halk mülkiyeti düzeyine yavaş yavaş yükseltmek ve meta dolaşımının yerine aynı şekilde yavaş geçişler aracılığıyla, bir ürün değiş-tokuşu sistemi kaymak gereklidir ki, merkezi iktidar veya herhangi başka bir toplumsal-ekonomik merkez, toplumsal üretimin toplam ürününü toplum yararına kapsayabilsin.

Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmde üretim ilişkileriyle toplumun üretici güçleri arasında hiçbir çelişki olmadığını iddia ederken yanılıyor. Tabii mevcut üretim ilişkilerimiz, üretici güçlerin gelişimiyle tam bir uyum içinde buldukları ve bunları dev adımlarla ilerlettikleri bir dönem geçiriyor. Ama bununla yetinmek ve üretici güçlerimizle üretim ilişkilerimiz arasında hiçbir çelişkinin olmadığını varsaymak yanlış olurdu. Üretim ilişkilerinin gelişimi üretici güçlerin gelişiminden geri kaldığı ve geri kalacağı için, çelişkiler kuşkusuz vardır ve kuşkusuz olacaktır. Yönetici organların doğru bir politika izlediklerinde, bu çelişkiler bir çatışmaya dönüşemez ve burada üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında çatışma olamaz; Eğer Yoldaş Yaroşenko'nun tavsiye ettiği gibi yanlış bir politika uygularsak durum farklılaşır. O durumda bir çatışma kaçınılmaz olur, ve üretim ilişkilerimiz, üretici güçlerin gelişiminin devamı için ciddi bir ayakbağı haline gelebilir.

Bu yüzden yönetici organların görevi, büyüüp gelen çelişkileri zamanında farketmek ve üretim ilişkilerini üretici güçlerin gelişimine uyumlu hale getirerek, üstesinden gelmek için zamanında önlemler almaktır. Bu öncelikle, kolektif çiftlik grup mülkiyeti ve meta dolaşımı gibi ekonomik fenomenler için geçerlidir. Tabii bu fenomenler şu anda tarafımızdan sosyalist ekonominin gelişimi için başarıyla kullanılıyor ve bunlar toplumumuza tartışmasız yarar sağlıyor. Kuşkusuz bunlar yakın gelecekte de yarar sağlayacak. Ama bu fenomenlerin aynı zamanda, tüm ekonominin, özellikle tarımın, bütünüyle devlet planlaması kapsamına alınmasına karşı engeller yarattıklarından, üretici güçlerimizin muazzam gelişimini artık desteklemeye başladıklarını görmek istememek affedilmez bir körlük olurdu. Bu fenomenlerin ülkemiz üretici güçlerinin gelişiminin devamını ne kadar uzun sürerlerse o kadar fazla destekleyeceklerine hiç kuşku yoktur. Dolayısıyla görev, bu çelişkileri, kolektif çiftlik mülkiyetini yavaş yavaş genel halk mülkiyetine dönüştürerek ve -aynı şekilde yavaş yavaş- meta dolaşımı yerine ürün değiş-tokuşunu geçirerek, ortadan kaldırmaktan ibarettir.

Üçüncüsü, toplumun tüm üyelerinin, toplumsal gelişmeye aktif katılabilmeleri için yeterli eğitim olanağı elde edebilmeleri amacıyla, dönemin mevcut işbölümü sonucunda yaşamları boyunca herhangi bir mesleğe bağlanıp kalmamaları, mesleklerini özgürce seçebilme olanağını elde edebilmeleri amacıyla, toplumun tüm üyelerine, bedensel ve düşünsel yeteneklerinin çok yönlü gelişimini garantileyen, toplumun kültürel gelişimine ulaşmak zorunludur.

Bunun için ne gereklidir?

Toplum üyelerinin böylesine önemli kültürel gelişiminin, emeğin mevcut konumunda ciddi değişiklikler yapmaksızın ulaşılabileceğine inanmak istemek yanlış olurdu. Bunun için öncelikle, işgününü en azından altı ve daha sonra beş saate kadar kısaltmak gereklidir. Bu, toplum üyelerinin, çok yönlü bir eğitim elde etmeleri için yeterli boş zamana sahip olmalarını sağlamak için gereklidir. Bunun için ayrıca, toplum üyelerinin mesleklerini özgürce seçebilmeleri ve yaşamları boyunca herhangi bir mesleğe bağlanıp kalmamaları için zorunlu genel politeknik dersi yürürlüğe sokmak gereklidir. Bunun için devamlı, konut koşullarını temelden düzeltmek ve işçilerle görevlilerin gerçek ücretlerini, gerek ücretin doğrudan yükseltilmesi gerekse özellikle kitle gereksinim maddelerinin fiyatlarında sistematik bir indirimle, daha fazla değilse bile, en az iki kat arttırmak gereklidir.

Komünizme geçişin hazırlığı için temel koşullar bunlardır.

Ancak **bütün** bu önkoşulların bütünlük içinde yerine getirilmesinden sonra, toplum üyelerinin gözünde çalışmanın bir yük olmaktan çıkıp "ilk yaşam gereksinimi"* (Marx) (* Karl Marx ve Friedrich Engels, İki Ciltte Seçme Eserler, Cilt II, Dietz Verlag, Berlin 1953, s.17. –**Almancaya Çeviren.**) haline gelmesi, "çalışmanın... bir yük olmaktan çıkıp bir zevk haline gelmesi"*** (Engels) (** Friedrich Engels, "Anti-Dühring", s.366, –**Almancaya Çeviren.**) toplumsal mülkiyetin toplumun tüm üyeleri tarafından, toplum varlığının sarsılmaz ve dokunulmaz temeli olarak görülmesi umulabilir.

Ancak **bütün** bu önkoşulların bütünlük içinde yerine getirilmesinden sonra, "Herkesten yeteneğine göre, herkese yaptığı işe göre" sosyalist formülünden, "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre" komünist formülüne geçilebilecektir.

Bu, bir ekonomiden, sosyalizmin ekonomisinden, başka, daha yüksek bir ekonomiye, komünizmin ekonomisine köklü bir geçiştir.

Görüldüğü gibi, sosyalizmden komünizme geçiş, Yoldaş Yaroşenko'nun sandığı gibi o kadar kolay değildir.

Kim bu, önemli ekonomik değişiklikler gerektiren karmaşık ve çok yönlü eseri, Yoldaş Yaroşenko'nun yaptığı gibi, "üretici güçlerin rasyonel organizasyonu"na indirgemeye çalışırsa -o Marksizme Bogdanov görüşlerini atfeder.

II

Yoldaş Yaroşenko'nun Başka Hataları

1) Yanlış bakış açısından hareketle Yoldaş Yaroşenko, politik ekonominin karakteri ve konusu üzerine yanlış sonuçlar çıkarıyor.

Yoldaş Yaroşenko, tüm toplum biçimleri için ortak bir politik ekonomi zorunluluğunu yadsıyor, burada her toplum biçiminin kendi özgül ekonomik yasalarına sahip olduğundan hareket ediyor. Ancak tümüyle haksızdır ve Engels, Lenin gibi Marksistlerle farklı görüştedir.

Engels diyor ki, politik, ekonomi,

"çeşitli insan toplumlarının ürettikleri ve değiş-tokuş yaptıkları ve her seferinde buna uygun olarak ürünleri paylaştıkları, koşulların ve biçimlerin bilimi"dir (Anti-Dühring)* (* Age., S.182, –**Almancaya Çeviren.**)

Dolayısıyla politik ekonomi, herhangi bir tekil toplum biçiminin değil, çeşitli toplum biçimlerinin ekonomik gelişiminin yasalarını inceler.

Bilindiği gibi, Buharin'in "Transformasyon Dönemi'nin Ekonomisi" adlı eseri vesilesiyle kaleme aldığı eleştirel notlarında, **ekonomi politığın** etkinlik alanını meta üretimiyle, ve öncelikle kapitalist üretimle sınırlamakta haksız olduğunu söyleyen ve Buharin'in burada "Engels'in karşısında bir geri adım attığı"ni belirten Lenin bununla

tümüyle hemfikirdir.

Politik Ekonomi Ders Kitabı taslağında verilen politik ekonominin “toplumsal üretimin yasalarını ve insan toplumunun **çeşitli gelişme aşamalarında** maddi varlıkların dağılımını” inceleyen bir bilim olduğu tanımı, bununla tümüyle uyuşur.

Bu anlaşılır bir şeydir. Çeşitli toplum biçimleri, ekonomik gelişimleri içinde, yalnızca kendi özgül ekonomik yasalarına değil, aynı zamanda tüm biçimler için geçerli olan, örneğin bütünlüklü bir toplumsal üretimde üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin birliği yasası gibi, tüm toplum biçimlerinin gelişme sürecinde üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki ilişkiler yasası gibi, yasalara da tabii olurlar. Buna göre toplum biçimleri yalnızca kendi özgül yasalarıyla birbirlerinden ayrılmazlar, aynı zamanda tüm biçimlerin ortak ekonomik yasalarıyla da birbirleriyle bağlıdırlar.

Engels şöyle derken, tümüyle haklıdır:

“Burjuva ekonomisinin bu eleştirisini tümüyle uygulamak için, üretimin değiş-tokuşun ve dağılımın kapitalist biçimiyle tanışmak yeterli değildi. Ondan önceki veya onun yanısıra, daha az gelişmiş ülkelerde var olan biçimlerin de aynı şekilde, en azından ana hatlarıyla incelenmesi ve karşılaştırmaya tabi tutulması gerekiyordu.” (“Anti-Dühring”.)* (* Age, s.183. -**Almancaya çeviren.**)

Yoldaş Yaroşenko'nun bu sorunda Buharin'le aynı borazanı çaldığı açıktır.

Devamla. Yoldaş Yaroşenko, “Sosyalizmin politik ekonomisinde”, “değer, meta, para, kredi vs. gibi politik ekonomi kategorilerinin yerine, toplumsal üretimde üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonu üzerine mantıklı düşünceleri **ortaya koyduğunu**”, dolayısıyla **bu** politik ekonominin konusunun sosyalizmin üretim ilişkileri değil, **bilakis** “üretici güçlerin organizasyonunun bilimsel teorisinin, ekonominin planlanması teorisinin vs. hazırlanması ve geliştirilmesi” olduğunu, sosyalizmde üretim ilişkilerinin bağımsız önemlerini yitirdikleri ve üretici güçler tarafından bir bileşke olarak yutulduklarını iddia ediyor.

Bizde çıldırılmış hiçbir “Marksist”in henüz böylesine saçmalamadığı söylenmelidir. Ekonomik sorunları olmayan, üretim sorunları olmayan, sosyalizmin politik ekonomisi ne demektir? Dünyada böyle bir politik ekonomi var mıdır? Sosyalizmin politik ekonomisinde ekonomik sorunların yerine üretici güçlerin organizasyonu sorununu koymak ne demektir? Bu, sosyalizmin politik ekonomisini ortadan kaldırmak demektir. İşte Yoldaş Yaroşenko bunu yapıyor -sosyalizmin politik ekonomisini ortadan kaldırıyor. Burada Buharin'le bütünüyle ittifak halindedir. Buharin, kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla, politik ekonominin de yok olması gerektiğini söylüyordu. Yoldaş Yaroşenko bunu söylemiyor, ama sosyalizmin politik ekonomisini ortadan kaldırarak bunu yapıyor. Bunu yaparken tabii sanki Buharin'le tam hem fikir değilmiş gibi davranıyor, ama bu yalnızca bir hiledir ve üstelik ucuz bir hile. Gerçekte Buharin'in vazettiği ve Lenin'in yenmeye çalıştığı şeyi yapıyor. Yoldaş Yaroşenko Buharin'in izinden gidiyor.

Devamla. Yoldaş Yaroşenko sosyalizmin politik ekonomisinin sorunlarını, üretici güçlerin rasyonel organizasyonu sorununa, ekonominin planlanması sorununa ve buna benzer şeylere indiriyor. Ama esaslı biçimde yanılıyor. Üretici güçlerin rasyonel organizasyonu, ekonominin planlanması vb. gibi sorunlar, politik

ekonominin değil, yönetici organların iktisadi politikanın konusudur. Bunlar, birbiriyle karıştırılmaması gereken iki farklı alanlardır. Yoldaş Yaroşenko bu iki farklı şeyi birbirine karıştırdı ve bu arada pot kırdı. Politik ekonomi, insanların üretim ilişkilerinin gelişim yasalarını inceler. İktisadi politika, buradan pratik sonuçlar çıkarır, bunları somutlaştırır ve günlük çalışmasını bunun üzerine inşa eder. Politik ekonomiye iktisadi politikanın sorunlarını yüklemek, onu bilim olarak mahvetmek demektir.

Politik ekonomi, konusu, üretim ilişkileri, insanların ekonomik ilişkileridir. Buna: a) Üretim araçları üzerinde mülkiyet biçimleri; b) üretimde çeşitli sosyal grupların buradan çıkan konumları ve bunların karşılıklı ilişkileri veya Marx'ın dediği gibi: "Faaliyetlerinin birbirleriyle değiş-tokuşu"* (*Karl Marx ve Friedrich Engels, İki Ciltte Seçme Yazılar, Cilt I, s.77. –Almancaya Çeviren.); c) Ürünlerin dağılımının tümüyle buna bağımlı biçimleri. Bütün bunlar birlikte ele alındığında politik ekonominin konusunu oluşturur.

Bu tanımlamada, Engels'in tanımlamasında karşılaşılan "değiş-tokuş" sözcüğü eksiktir. Birçokları tarafından "değiş-tokuş" normalde bütün değil, yalnızca bazı toplum biçimlerine özgü olan bir meta değiş-tokuşu olarak değerlendirildiği için eksiktir, Engels, "değiş-tokuş" sözcüğü altında yalnızca mal değiş-tokuşunu anlamamasına rağmen, bu zaman zaman yanlış anlaşılmalara yol açar.

Ancak görüldüğü gibi Engels'in "değiş-tokuş"sözcüğü altında anladığı şey, adı geçen tanımlamada, onun bir unsuru olarak yerini aldı. Dolayısıyla politik ekonominin konusunun bu tanımı içerik olarak Engels'in tanımına tamamen uyar.

2) Şu ya da bu toplum biçiminin ekonomik temel yasasından söz edildiğinde, normal olarak bir çok değil, **temel yasa** olarak yalnızca bir ekonomik temel yasaya sahip olabileceğinden hareket edilir. Aksi halde, her toplum biçimi için bir çok temel yasaya sahip olurduk, bu da bizzat temel yasa kavramıyla çelişir. Ancak Yoldaş Yaroşenko bunu kabul etmiyor. Sosyalizmin yalnızca bir tek değil, bir çok ekonomik temel yasasının olabileceği görüşündedir. Bu inanılmaz, ama gerçek. Tartışma plenumu önünde yaptığı konuşmada şöyle diyor:

"Toplumsal üretimin ve yeniden üretimin materyal fonlarının boyutları ve ilişkileri, toplumsal üretimin içine dahil edilen işgücünün mevcudu ve artış perspektifiyle belirlenir. Bu, sosyalist toplumun, üretim ve yeniden üretim yapısını belirleyen temel ekonomik yasasıdır."

Sosyalizmin birinci ekonomik temel yasası bu oluyor.

Aynı konuşmada Yoldaş Yaroşenko şu açıklamayı yapıyor:

"Bölüm I ile Bölüm II arasındaki ilişki sosyalist toplumda, üretimin ve üretim araçlarının gereksinimi dolayısıyla belirlenir, hem de çalışabilir tüm nüfusu toplumsal üretime dahil etmek için gerekli olan boyutlarda. Bu, sosyalizmin ekonomik temel yasasıdır ve aynı zamanda anayasamızın Sovyet insanının çalışma hakkından kaynaklanan gereğidir."

Bu, deyim yerindeyse, sosyalizmin ikinci ekonomik temel yasası oluyor. Son olarak Yoldaş Yaroşenko, Politbüro üyelerine mektubunda şu açıklamayı yapıyor:

"Buradan hareketle, sosyalizmin ekonomik temel yasasının karakter çizgileri ve

gerekleri, bana öyle geliyor ki, şöyle formüle edilebilir: Toplumun maddi ve kültürel yaşam koşullarının sürekli artan ve mükemmelleşen üretimi.”

Bu artık sosyalizmin üçüncü ekonomik temel yasası oluyor.

Bütün bu yasaların sosyalizmin ekonomik temel yasaları mı olduğu, ya da bunlardan yalnızca birinin mi, ve eğer biriyse, hangisinin sosyalizmin ekonomik temel yasası olduğu sorularına, Yoldaş Yaroşenko, Politbüro üyelerine son mektubunda yanıt vermiyor. Politbüro üyelerine mektubunda, Sosyalizmin ekonomik temel yasasını formüle ederken, üç ay önce tartışma plenumu önünde yaptığı konuşmasında, sosyalizmin başka iki ekonomik temel yasasını formüle ettiğini “unuttuğunu” varsaymak gerekiyor, herhalde bu fazlaca kuşkulu manevranın dikkat çekmeyeceğini sanıyordu. Ama hesabı tutmadı.

Yoldaş Yaroşenko tarafından formüle edilmiş sosyalizmin ilk iki ekonomik temel yasasının artık varolmadıklarını, Yoldaş Yaroşenko'nun artık Politbüro üyelerine yazdığı mektubun içerdiği üçüncü formülasyonu sosyalizmin ekonomik temel yasası olarak değerlendirdiğini varsayalım. Yoldaş Yaroşenko'nun mektubuna bakalım.

Yoldaş Yaroşenko mektubunda, Yoldaş Stalin'in “Notlar”ında verilen, sosyalizmin ekonomik temel yasası tanımıyla hemfikir olmadığını açıklıyor. Şöyle diyor:

“Bu tanımda en önemlisi, ‘tüm toplumun... gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının garantilenmesi’dir. Üretim burada, bu ana hedefe ulaşılmasının gereksinimlerin karşılanmasının aracı olarak gösterilir. Böyle bir tanımlama, sizin tarafınızdan formüle edilen sosyalizmin ekonomik temel yasasının üretimin önceliğinden değil, tüketimin önceliğinden hareket ettiği varsayımına neden teşkil ediyor.”

Yoldaş Yaroşenko'nun, sorunun özünü hiç anlamadığı ve tüketimin veya üretimin önceliği gevezeliğinin meseleyle en ufak bir ilişkisi olmadığını görmediği açıktır. Şu ya da bu toplumsal süreçlerin başka süreçlere göre önceliğinden söz edilirken, normal olarak, bu iki sürecin az çok aynı türde olduğundan hareket edilir. Üretim araçlarının üretiminin tüketim araçlarının üretimine göre önceliğinden söz edilebilir ve edilmelidir, çünkü her iki durumda sözkonusu olan üretimdir, dolayısıyla az çok aynı türden durumlardır. Ama tüketimin üretime göre, ya da üretimin tüketime göre önceliğinden sözedilemez; bu yanlış olurdu, çünkü üretim ve tüketim tamamen farklı, gerçi birbirine bağlı, ama yine de farklı alanları oluştururlar. Yaroşenko anlaşılan, burada tüketimin veya üretimin önceliğinin sözkonusu olmadığını, tam tersine toplumun toplumsal üretimin önüne hangi **hedefi** koyduğunun, toplumsal üretimi, diyelim ki, sosyalizmde hangi göreve tabi kıldığının sözkonusu olduğunu kavramıyor. Bu yüzden, Yoldaş Yaroşenko'nun, “diğer toplumlar gibi, sosyalist toplumun yaşamının temelini de üretimin oluşturduğu” yönündeki gevezeliği, konuya hiç dahil değildir. Yoldaş Yaroşenko, insanların yalnızca üretim amacıyla değil, tersine gereksinimlerini karşılamak için ürettiklerini unutuyor. Toplumun gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olmayan bir üretimin eriyip gideceğini ve çürüyeceğini unutuyor.

Kapitalist veya sosyalist üretimin hedefinden, kapitalist veya sosyalist üretimin tabi oldukları görevlerden söz edilebilir mi? Edilebileceğini ve edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Marks, şöyle diyor:

“Kapitalist üretimin doğrudan amacı malların değil, artı-değerin veya gelişmiş biçimiyle kârın üretimidir; ürünün değil, fazla ürünün üretimidir. Bu bakış açısıyla emek, yalnızca sermaye için kâr veya fazla ürün yarattığı sürece verimlidir. İşçi bunu yaratamadığı ölçüde, emeği verimsizdir. Kullanılan üretken emek miktarı sermaye için, onun vasıtasıyla -veya onunla orantılı olarak- fazla emek miktarı arttığı ölçüde önemlidir. Yalnızca gerekli çalışma süresi dediğimiz şey ölçüsünde gereklidir. Bu sonucu doğurmadığı ölçüde gereksizdir ve bastırılmalıdır.

Yatırılmış asgari sermayeyle azami bir artı değer veya artı ürün üretmek kapitalist üretimin değişmez amacıdır ve bu sonuca işçilerin fazla çalıştırılmasıyla ulaşılamadığı ölçüde sermaye, mümkün olan en az harcamayla -işgücünden ve masraflardan tasarruf- uygun bir ürün yaratmaya çalışmak eğilimindedir...

Bu anlayışta işçilerin kendileri kapitalist üretimde neyseler öyle görünürler - salt üretim araçları; ne bizatihi amaç olarak ne de üretimin amacı olarak” (Bkz. “Artı-değer üzerine Teoriler”, Cilt II, Bölüm 2.)* (*Karl Marx, “Artı-değer Üzerine Teoriler”, Cilt II, Bölüm 2, Stuttgart 1919, s.333-334. **-Almancaya Çeviren.**)

Marx'ın bu sözleri, yalnızca kapitalist üretimin hedefini kısa ve isabetli biçimde belirledikleri için değil, aynı zamanda ana hedefi sosyalist üretimde önüne konması gereken ana görevi göstermeleri bağlamında da dikkate değerdir.

Dolayısıyla kapitalist üretimin hedefi, kâr elde etmektir. Tüketime gelince, kapitalizmin ona, kâr elde etme görevine hizmet ettiği sürece gereksinimi vardır. Bu görevin dışında, tüketim sorunu kapitalizm için her türlü anlamını yitirir. Gereksinimleriyle birlikte insan, görüş alanından yok olur.

Peki sosyalist üretimin hedefi nedir, sosyalizmde toplumsal üretimin tabi kılınması gereken ana görev nedir?

Sosyalist üretimin hedefi kâr değil, tersine gereksinimleriyle birlikte insandır, yani insanın maddi ve kültürel gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Sosyalist üretimin hedefi, Yoldaş Stalin'in “Notlar”ında söylediği gibi: “Tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının garantilenmesi”dir.

Yoldaş Yaroşenko burada, tüketimin üretime göre “önceliğe” sahip olmasının sözkonusu olduğuna inanıyor. Bu tabii ki bir düşünce hatasıdır. Gerçekte burada sözkonusu olan, tüketimin önceliği değil, tersine sosyalist üretimin ana hedefine, tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasını garantileme hedefine **tabi oluşudur**.

Dolayısıyla: tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının garantilenmesi -sosyalist üretimin **hedefi** budur; sosyalist üretimin, en üst düzeyde gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve sürekli mükemmelleştirilmesi- bu hedefe ulaşılması için **araç** budur.

Sosyalizmin ekonomik temel yasası budur.

Üretimin tüketime göre sözümona “önceliği”ni koruma isteğinden hareketle

Yoldaş Yaroşenko, "sosyalizmin ekonomik temel yasasının, toplumun maddi ve kültürel koşullarının üretiminin kesintisiz büyümesi ve sürekli mükemmelleştirilmesi"nden ibaret olduğunu iddia ediyor. Bu tümüyle yanlıştır. Yoldaş Yaroşenko, Yoldaş Stalin'in "Notlar"ında ortaya konmuş olan formülü en kaba biçimde tahrif ediyor ve bozuyor. Onda üretim, araç olmaktan çıkıp amaç haline geliyor, toplumun sürekli büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının garantilenmesi ise ortadan kalkıyor. Ortaya üretimin büyümesi uğruna üretim artışı, bizatihi amaç olarak üretim sonucu çıkarken gereksinimleriyle birlikte insan ise, Yoldaş Yaroşenko'nun görüş alanından kayboluyor.

Bu yüzden, sosyalist üretimin hedefi olarak insanın yok olmasıyla birlikte, Yoldaş Yaroşenko'nun "taslağı"ndan Marksizmin son kalıntılarının da kaybolması şaşkırtıcı değildir.

Böylece Yoldaş Yaroşenko'da, üretimin tüketime göre "önceliği" değil, tersine burjuva ideolojisinin Marksist ideolojiye göre bir tür "önceliği" ortaya çıkmıştır.

3) Marksist yeniden üretim teorisi sorunu başlıbaşına bir sorundur. Yoldaş Yaroşenko, Marksist yeniden üretim teorisinin yalnızca kapitalist yeniden üretimin bir teorisi olduğunu, bu teorisin, sosyalist toplum biçimi de dahil olmak üzere, diğer toplumsal biçimler için geçerliliğe sahip olabilecek hiçbir şey içermeyeceğini iddia ediyor. Şöyle diyor:

"Marx tarafından kapitalist ekonomi için kaleme alınan yeniden üretim şemasının, sosyalist toplum üretimine uygulanması, Marx'ın öğretisinin dogmatik yorumunun bir ürünüdür ve onun öğretisinin özünü çelişir." (Bkz. Yoldaş Yaroşenko'nun Tartışma Plenumu Önündeki Konuşması.)

Ayrıca, "Marx'ın yeniden üretim şemasının, sosyalist toplumun ekonomik yasalarına uygun olmadığı ve sosyalist yeniden üretimin incelenmesi için temel olarak hizmet göremeyeceği"ni iddia ediyor.

Üretimle üretim araçları üretimi (Bölüm I) ve tüketim araçlarının üretimi (Bölüm II) arasında belirli bir ilişkinin saptandığı, Marx'ın basit yeniden üretim teorisini incelerken Yaroşenko şöyle diyor:

"Birinci ve ikinci bölümler arasındaki ilişki sosyalist toplumda, birinci bölümün $v + m$ ve ikinci bölümün c Marksist formülüyle belirlenmez. Sosyalizm koşulları altında, birinci ve ikinci bölüm arasında, gelişmede adı geçen karşılıklı ilişki ortaya çıkmamalıdır." (aynı yerde)

"Marx tarafından kaleme alınmış olan, Bölüm I ve Bölüm II arasındaki ilişki üzerine teorisin, Marx'ın teorisine, yasalarıyla kapitalist ekonomi temel teşkil ettiği için, bizim sosyalist koşullarımız altında kabul edilemez olduğu"nu iddia ediyor. (Bkz. Yoldaş Yaroşenko'nun Politbüro üyelerine mektubu.)

Yoldaş Yaroşenko, Marx'ın yeniden üretim teorisini böyle çürütüyor.

Elbette, kapitalist üretimin yasalarının incelenmesi sonucunda ortaya konan Marx'ın yeniden üretim teorisi, kapitalist üretimin özgülünü yansıtır ve tabii mal kapitalizminin değer ilişkileri biçimine sokulmuştur. Başka türlü de olamazdı.

Marx'ın reprodüksiyon teorisinde yalnızca bu biçimi görmek ve onun temelini görmezden gelmek, yalnızca kapitalist toplum biçimi için geçerli olmayan onun temel içeriğini görmezden gelmek, bu teoriyi anlamamak demektir. Eğer Yoldaş Yaroşenko bundan bir şey anlasaydı, o zaman Marx'ın yeniden üretim şemalarının, asla kapitalist üretimin özgülünü yansıtmakla sınırlı olmadığı, aynı zamanda, yeniden üretimin tüm toplum biçimleri, bunların arasında özellikle sosyalist toplum biçimi için geçerli olan, bir dizi temel tezini içerdiği açık gerçeğini kavradı. Marx'ın yeniden üretim teorisinin toplumsal üretimin üretim araçlarının üretimi ve tüketim mallarının üretimi olarak ayrılması tezi; genişletilmiş yeniden üretimde üretim araçlarının üretiminin öncelikli büyümesi tezi; Bölüm I ve Bölüm II arasındaki ilişki üzerine tez; tek birikim kaynağı olarak artı ürün tezi; toplumsal fonların oluşturulması ve saptanması tezi; genişletilmiş yeniden üretimin tek kaynağı olarak birikim tezi gibi temel tezleri -Marx'ın yeniden üretim teorisinin bütün bu temel tezleri, yalnızca kapitalist sistem için geçerli olmayan, bunları uygulamaksızın hiçbir sosyalist toplumun ekonominin planlamasıyla başedemeyeceği tezlerdir. Marx'ın "yeniden üretim şemasına kibirle burun kıvrıran Yoldaş Yaroşenko'nun sosyalist yeniden üretim sorunlarını tartışırken adım adım bu şemaya başvurmak zorunda kalması karakteristiktir.

Fakat Lenin, Marx bu meseleyi nasıl değerlendirmişlerdir?

Lenin'in, Buharin'in "Transformasyon döneminin Ekonomisi" kitabına ilişkin eleştirel notları genel olarak biliniyor. Bilindiği gibi Lenin bu notlarda, Yoldaş, Yaroşenko'nun cephe alıp şiddetle eleştirdiği, Bölüm I ve Bölüm II arasında ilişki için Marx tarafından verilen formülün, gerek sosyalizm için, gerekse de "saf komünizm", yani komünizmin ikinci safhası için yürürlükte kaldığını kabul ediyor.

Marx'a gelince, bilindiği gibi, kapitalist üretimin yasalarının incelenmesinden uzaklaşmayı pek sevmiyordu ve "Kapital"inde, yeniden üretim şemasının sosyalizme uygulanabilirliği sorunuyla ilgilenmedi. Marx'ın, Bölüm I'in ürünlerinin dönüşümünü "Bölüm I'in değişmez sermayesi" başlığı altında bu bölüm içinde ele aldığı, 'Kapital'in ikinci cildinde, Bölüm 20'de, bu bölüm içinde, ürün değiş-tokuşunun sosyalizmde, aynı kapitalist üretimdeki istikrarla gerçekleşeceğini, deyim yerindeyse, parantez içinde belirtiyor. Marx ayrıntılı açıklıyor:

"Eğer üretim, kapitalist yerine toplumsal olsaydı, Bölüm I'in bu ürünlerinin, bu bölümün üretim dalları arasında, yeniden üretim amacıyla, üretim araçları olarak, hiç de daha az düzenli olmamak kaydıyla, yeniden dağıtılacağı, bir kısmının doğrudan ürün olarak çıktığı üretim alanında kalacağı, buna karşılık diğer kısmının başka üretim alanlarına ayrılacağı ve böylece, bu bölümün çeşitli üretim alanları arasında sürekli bir gidiş gidişin gerçekleşeceği açıktır." (Bkz. Marx, "Das Kapital", Cilt II, 8. Baskı, s.307.)* (*Karl Marx, "Kapital", Cilt II, Dietz Verlag, Berlin 1953, s.428-429 - **Almancaya çeviren.**)

Dolayısıyla Marx, kapitalist üretimin incelenmesiyle ilgilenmesine rağmen, yeniden üretim teorisinin yalnızca kapitalist üretim için geçerli olduğu görüşünde asla değildi. Tersine, görüldüğü gibi, yeniden üretim teorisinin sosyalist üretim için de geçerliliğe sahip olabileceğinden hareket ediyordu.

Marx'ın "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde, sosyalizmin ekonomisini ve komünizme geçiş dönemini tahlil ederken, anlaşılan onları komünist sistem için

zorunlu gördüğünden, yeniden üretim teorisinin temel tezlerinden hareket ettiği belirtilmelidir.

Ayrıca, Engels'in "Anti-DÜhring"inde, Dühring'in "Kooperatifsel sistem"ini eleştirirken ve sosyalist düzenin ekonomisini karakterize ederken aynı şekilde, onu komünist sistem için zorunlu gördüğünden, Marx'ın yeniden üretim teorisinin temel tezlerin'den hareket ettiği de belirtilmelidir.

Bunlar olgulardır.

Yoldaş Yaroşenko'nun burada yeniden üretim sorununda da, Marx'ın "şeması" karşısında yükselttiği küstah ses tonuna rağmen, gemisinin tümüyle karaya oturduğu görülüyor.

4) Politbüro üyelerine mektubunu Yoldaş Yaroşenko, kendisinin "sosyalizmin politik ekonomisi"ni kaleme almakla görevlendirilmesi önerisiyle bitiriyor. Şöyle yazıyor:

"Genel Kurul oturumunda, seksiyonda ve bu mektupta, tarafımdan geliştirilmiş olan, sosyalizmin politik ekonomisinin bilimi konusunun tanımından hareketle, Marksist diyalektik yöntemini kullanarak, iki asistanın yardımıyla, bir yıl, en fazla bir buçuk yıl içinde; sosyalizmin politik ekonomisinin temel sorunlarının teorik çözümlerini hazırlayacak ve sosyalizmin politik ekonomisinin Marksist -Lenin-Stalinci teorisini, bu bilimi, komünizm için mücadelesinde halkın etkin bir silahı haline getirecek olan bir teoriyi ortaya koyacak durumdayım."

Yoldaş Yaroşenko'nun alçakgönüllülükten muzdarip olmadığını saptamadan geçmek mümkün değil. Daha da ötesinde, bazı edebiyatçıların ifade biçimini kullanmak gerekirse, şöyle denebilir: "Hatta tam tersine."

Yoldaş Yaroşenko'nun, sosyalizmin politik ekonomisini yönetici organların iktisat politikasıyla karıştırdığı daha önce söylendi. Sosyalizmin politik ekonomisinin konusu olarak gördüğü şey -üretici güçlerin rasyonel organizasyonu, ekonominin planlanması, toplumsal fonların oluşturulması vs.-, sosyalizmin politik ekonomisinin konusu değildir, tersine yönetici organların iktisat politikasının konusudur.

Yoldaş Yaroşenko tarafından işlenen ciddi hataların ve onun Marksist olmayan "bakış açısı"nın Yoldaş Yaroşenko'ya böyle bir görev verilmesi için uygun olmadığından söz bile etmiyorum.

Sonuçlar

1) Yoldaş Yaroşenko'nun tartışma yöneticileri hakkındaki şikayeti anlamsızdır, çünkü Marksistler olarak tartışma yöneticileri derleyici belgelerinde, Yoldaş Yaroşenko'nun Marksist olmayan "bakış açısı"na yer veremezlerdi.

2) Yoldaş Yaroşenko'nun, kendisinin, sosyalizmin politik ekonomisini kaleme almakla görevlendirilmesi dileği, ciddiye alınamaz, bu tavır bir Klestakov'un kurumlanmasını dikkat çekecek derecede anımsattığı için bile ciddiye alınamaz.

J. Stalin

22 Mayıs 1952

A. V. SANİNA VE V.G. VENŞER YOLDAŞLARA YANIT

Mektuplarınızı aldım. Bu mektupların yazarlarının, ülkenin ekonomik sorunlarıyla özenle ve ciddiyetle ilgilendikleri anlaşılıyor. Bu mektupların içerdiği doğru formülasyonlar ve ilginç düşünce zincirleri az değildir. Ama aynı zamanda bazı ciddi teorik hatalar da gösteriyorlar. Yanıtımda özellikle bu hatalara değinmek istiyorum.

1- Sosyalizmde Ekonomik Yasaların Karakteri Sorunu

Sanina ve Venşer yoldaşlar, “sosyalizmin ekonomik yasalarının yalnızca maddi, üretimle uğraşan Sovyet insanların bilinçli tutumu sayesinde meydana geldiği”ni iddia ediyorlar. Bu iddia tümüyle yanlıştır.

Ekonomik gelişim yasaları, bizim dışımızda, insanların irade ve bilincinden bağımsız, objektif olarak mı vardır? Marksizm bu soruya olumlu yanıt veriyor. Marksizm, sosyalizmin politik ekonomisinin yasalarının, bizden bağımsız varolan objektif yasaların, insanların kafasındaki yansıması olduğu görüşündedir. Ama Sanina ve Venşer yoldaşların formülü, bu soruya olumsuz yanıt veriyor. Bu, bu yoldaşların, sosyalizmde ekonomik gelişim yasalarının, toplumun yönetici organları tarafından “yaratıldıkları” ve “dönüştürdükleri”ni iddia eden, yanlıştır bir teorik bakış açısına dayandıkları anlamına geliyor; Başka, bir deyişle, bu yoldaşlar Marksizmden uzaklaşıyor ve sübjektif idealizm yoluna adım atıyorlar.

Tabii ki insanlar bu nesnel yasaları keşfedebilir, onları anlayabilir ve onlara dayanarak, onları toplum yararına kullanabilirler. Ama yasaları ne “yaratabilir” ne de “dönüştürebilirler”.

Bir an için, sosyalizmde ekonomik yaşamın objektif yasalarının varlığını yadsıyan ve ekonomik yasaların “yaratılma” ve “dönüştürülme” olanağını ilan eden yanlıştır teoriyi benimsediğimizi varsayalım. Bu neye yol açacaktır? Bu, kaos ve rastlantılar aleminin içine düşmemize, bu rastlantılara kölece bağlanmamıza, bu rastlantılar kaosunda -onu anlamak bir yana- yolumuzu bulma olanağını yitirmemize yol açacaktır.

Bu, politik ekonomiyi bilim olarak ortadan kaldırmamıza yol açacaktır, çünkü nesnel yasaların tanınması olmaksızın, bu yasaların incelenmesi olmaksızın, bilim varolamaz ve gelişemez. Fakat bilimin ortadan kaldırılmasıyla, ülkenin ekonomik yaşamında olayların seyrini önceden görme olanağını yitirmiş oluruz, yani ekonominin en ilksel yönetimini bile örgütleme olanağını yitirmiş oluruz.

Sonuçta, objektif yasaları kavramaksızın ve dikkate almaksızın, ekonomik gelişim yasalarını “devirmeye” ve yeni yasalar “yaratmaya” hazır olan “ekonomik”

maceraların keyfine teslim edilmiş oluruz.

Bu sorunda Engels'in, "Anti-Dühring"inde vermiş olduğu, Marksist bakış açısının klasik formülasyonunu herkes bilir:

"Toplumsal açıdan etkin güçler aynen doğa güçleri gibi, onları anlamadığımız ve onları hesaba katmadığımız sürece, körükörüne, cebri, yıkıcı etkide bulunurlar. Ama onları bir kez anladığımızda, faaliyetlerini, doğrultularını, etkilerini kavradığımızda, onları gittikçe daha fazla irademize tabi kılmak ve onlar aracılığıyla amaçlarımıza ulaşmak yalnızca bize bağlıdır. Ve bu, özellikle, bugünkü muazzam üretici güçler için, geçerlidir. Bunların doğasını ve karakterini anlamayı inatla reddettiğimiz sürece -ve kapitalist üretim tarzıyla onun savunucuları bu anlayışa karşı direniyorlar- bu güçler bize rağmen, bize karşı etkide bulunurlar, ayrıntılı olarak gösterdiğimiz gibi, bu süre boyunca bize egemen olurlar. Ama bir kez karakterleri kavrandığında, bunlar, ortak üreticilerin elinde, şeytani hükümdardan, uysal hizmetkara dönüştürülebilirler. Bu, yıldırımındaki elektriğin yıkıcı gücüyle, telgrafın ve elektrik yayının dizginlenmiş elektriği arasındaki; kızgın ateşle, insanlığın hizmetinde etkinlik gösteren ateş arasındaki farktır. En sonunda anlaşılacak karakterleri doğrultusunda, bugünkü üretici güçlerin ele alınışıyla, toplumsal üretim anarşisinin yerine hem bütünü hem de her bir bireyin gereksinimlerine göre, üretimin toplumsal-planlı bir düzenlenmesi geçer. Böylece ürünün önce üreticiyi, sonra da sahiplerini köleleştirdiği kapitalist sahiplenme tarzının yerine, bizzat modern üretim araçlarının doğasında bulunan, ürünlerin sahiplenme tarzı geçer: bir yanda üretimin korunması ve genişletilmesinin aracı olarak doğrudan toplumsal sahiplenme, öte yanda besin ve keyf maddesi olarak doğrudan bireysel sahiplenme."* (*Friedrich Engels, "Anti-Dühring", s.346-347. -*Almancaya Çeviren.*)

2. Kolektif Çiftlik Mülkiyetinin, Genel Halk Mülkiyeti Düzeyine Yükseltilmesi İçin Önlemler Sorunu

Elbette, genel halk mülkiyeti olmayan kolektif çiftlik mülkiyetini, genel halk mülkiyeti ("ulusal" mülkiyet) düzeyine çıkarmak için hangi önlemler gereklidir?

Bazı yoldaşlar, zamanında kapitalist mülkiyete yapıldığı gibi, kolektif çiftlik mülkiyetinin basit bir şekilde ulusallaştırılması, bunların genel halk mülkiyeti olarak ilan edilmesi gerektiğine inanıyorlar. Bu öneri bütünüyle yanlıştır ve hiçbir koşul altında kabul edilemez. Kolektif çiftlik mülkiyeti sosyalist mülkiyettir ve ona, kapitalist mülkiyete davrandığımız gibi asla davranamayız. Kolektif çiftlik mülkiyetinin genel halk mülkiyeti olmamasından, onun sosyalist mülkiyet olmadığı sonucu asla çıkmaz.

Bu yoldaşlar, tek tek kişilerin ve grupların mülkiyetinin devlet mülkiyetine geçirilmesinin tek, ama ulusallaştırmanın herhalükarda en iyi biçimi olduğunu varsayıyorlar. Bu doğru değildir. Gerçekte devlet mülkiyetine geçirme, ulusallaştırmanın tek ve en iyi biçimi bile değildir, tersine Engels'in "Anti-Dühring"te çok doğru söylediği gibi, ulusallaştırmanın başlangıç biçimidir. Devlet var olduğu sürece, devlet mülkiyetine geçiş, ulusallaştırmanın kesinlikle en anlaşılır, başlangıç biçimidir. Ancak devlet sonsuza dek varolmayacaktır. Sosyalizmin etkinlik alanının, dünyanın çoğu ülkelerine yayılmasıyla devlet sönecektir ve tabii bununla bağıntılı olarak, tek tek kişilerin ve grupların mülkiyetinin devlet mülkiyetine geçirilmesi sorunu da ortadan kalkacaktır. Devlet sönecek, ancak toplum kalacaktır. Dolayısıyla genel halk mülkiyeti o zaman artık sönecek devlet tarafından değil, bilakis merkezi

ekonomik yönetim örgütü tarafından temsil edilen, bizzat toplum tarafından devralınacaktır.

Öyleyse, kolektif çiftlik mülkiyetini genel halk (mülkiyeti düzeyine çıkarmak için ne yapılmalıdır?

Kolektif çiftlik mülkiyetinin böylesi bir yükseltimi için Sanina ve Venşer yoldaşlar en önemli önlemler olarak şunları öneriyorlar: Kolektif iktisatlara satış yoluyla Makine ve Traktör istasyonlarında yoğunlaşmış olan üretim aletlerinin devredilmesini, bu biçimde devletin, tarımda yatırım yapma yükünden kurtarılması ve Makine ve Traktör İstasyonları'nın bakımı ve gelişmesi için sorumluluğu bizzat kolektif çiftliklerin taşıması. Şöyle diyorlar:

“Devlet, eskiden olduğu gibi, tarımsal üretimin gerekleri için yatırımların ana bölümünü finanse etmek zorunda kalırken, kolektif çiftliklerin yatırımlarının ilk planda, kolektif çiftlik köyünün kültürel amaçları için kullanılmak zorunda olduğunu varsaymak yanlış olur. Kolektif çiftlikler bu yükü bütünüyle devralabilecek durumda olduklarına göre, devleti bu yükten kurtarmak daha doğru olmaz mıydı? Devlet, ülkede, bir tüketim malları bolluğu yaratmak için, olanaklarını yatırılabileceği yeterince projeye sahiptir.”

Bu önerinin temellendirilmesi için, sahipleri bir çok gerekçe sunuyorlar.

Birincisi, öneri sahipleri, Stalin'in üretim araçlarının kolektif çiftliklere bile satılmadığı sözlerine işaret ediyorlar ve buna rağmen devletin kolektif çiftliklere küçük envanter gibi, tırpan ve orak, hafif motorlar vb. üretim araçları sattığını açıklayarak, Stalin'in bu saptamasından kuşku duyuyorlar. Eğer devlet kolektif çiftliklere bu üretim araçlarını satıyorsa, onlara MTİ'nin diğer makineleri gibi, bütün diğer üretim araçlarını da satabileceği görüşündeler.

Bu gerekçenin temeli sağlam değil. Elbette devlet kolektif çiftliklere, tarımsal artelerin tüzüğüne ve anayasaya uygun olarak, küçük demirbaş satıyor. Ama küçük demirbaş ile tarımın, MTİ makineleri veya, diyelim ki, tarımın yine temel üretim araçlarından biri olan toprak gibi temel üretim araçları aynı kefeye konabilir mi? Bunun yapılamayacağı açıktır. Bu yapılmamalıdır, çünkü küçük demirbaş, kolektif çiftlik üretiminin kaderini hiç bir biçimde belirlemez, buna karşılık MTİ'nin makineleri ve toprak gibi üretim araçları, bugünkü koşullarımız altında bütünüyle belirleyicidir.

Stalin'in, kolektif çiftliklere üretim araçları satılmadığından sözederken, küçük demirbaşı değil, tarımsal üretimin temel araçlarını, MTİ'nin makinelerini ve toprağı kastettiğini anlamak zor değildir. Öneri sahipleri “üretim araçları” sözcüğüyle oynuyorlar ve nahoş bir konuma düştüklerini anlamaksızın iki farklı şeyi birbirine karıştırıyorlar.

İkincisi, Sanina ve Venşer yoldaşlar ayrıca, kolektif çiftlik kitle hareketinin başlangıcında, 1929 sonu ve 1930 başında, bizzat SBKP(B) MK'sının, kolektif çiftliklere Makine ve Traktör İstasyonları'nın, kolektif çiftliklere makinelerin ve traktörlerin bedelini üç yıl içinde ödemeleri koşuluyla devredilmesini savunmasına dayanıyor. Gerçi bunun o zaman, kolektif çiftliklerin “yoksulluğu dolayısıyla” başarısızlığa uğradığını, ama şimdi, kolektif çiftlikler zenginleştiğine göre, bu politikaya geri dönmeyin ve kolektif çiftliklere MTİ'leri satmanın mümkün olduğunu

düşünüyorlar.

Bu gerekçenin temeli de aynı şekilde sağlam değildir. Gerçekten SBKP(B) MK'sında 1930 başında, MTİ'lerin kolektif çiftliklere satışı üzerine bir karar alındı. Bu karar, kolektif çiftliklerin bir grup öncü işçisinin önerisi üzerine, en yakın zamanda bu soruna geri dönme ve yeniden gözden geçirme koşuluyla, bir deney, bir prova olarak alındı. Ama ilk sınama, bu kararın amaca uygun olmadığını gösterdi ve bir kaç ay sonra, yani 1930 sonunda bu karar geri alındı.

Kolektif çiftlik hareketinin daha sonra büyümesi ve kolektif çiftlik inşasının gelişmesi, gerek kolektif çiftlikleri gerekse de yönetici fonksiyonerleri, tarımsal üretimin temel aletlerinin devlet elinde, Makine ve Traktör İstasyonları elinde yoğunlaşmasının, kolektif çiftlik üretiminin hızlı gelişme temposunu garantilemek için tek çare olduğuna kesin olarak ikna etti.

Ülkemiz tarımsal üretiminin muazzam, gelişimine, tahıl üretiminin; pamuk, keten, şeker pancarı vs. üretiminin gelişmesine hepimiz seviniyoruz. Bu gelişmenin kaynağı nerededir? Bu gelişmenin kaynağı modern tekniktir, hepsi bu üretim dalları için çalışan sayısız modern makinelerdedir. Açıkçası, burada sözkonusu olan yalnızca teknik değil, tekniğin yerinde saymaması gerekliliğidir -teknik kendisini sürekli mükemmelleştirmek zorundadır-, eskimiş tekniğin devre dışı bırakılması ve onun yerine modern ve modernin yerine en modern tekniğin konulmak zorunda olunmasıdır. Başka türlü sosyalist tanımımızın ilerlemesi düşünülemez, ne yüksek hasılat ne de tarımsal ürün fazlası düşünülebilir. Ama yüzbinlerce çarklı traktörü devre dışı bırakmak ve yerine tırtıllı traktör koymak, eskimiş onbinlerce biçerdöveri yenileriyle değiştirmek, teknik olarak faydalı bitkiler için yeni makineler yaratmak ne demektir? Bu, ancak altı-sekiz yıl içinde ödenebilecek, olan milyarlık harcama demektir.

Kolektif çiftliklerimiz, milyonlar olsalar bile, bu miktarları karşılayabilirler mi? Hayır, karşılayamazlar, çünkü ancak altı-sekiz yılda kendini finanse edebilecek milyarları harcayabilecek durumda değillerdir. Bu giderleri yalnızca devlet üstlenebilir, çünkü o -ve yalnızca o-, eski makineler devre dışı bırakıldığında ve yerlerine yenileri konduğunda ortaya çıkan kayıpları üstlenebilecek durumdadır, çünkü o -yalnızca o-, bu kayıpları altı-sekiz yıl içinde harcadığı miktarların karşılığını ancak bu sürenin sonunda almayı kaldırabilecek durumdadır.

Bütün bunlardan sonra, MTİ'nin satış yoluyla kolektif çiftliklere devredilmesini talep etmek ne anlama gelir? Bu, Kolektif çiftliklere büyük zararlar vermek ve onları mahvetmek, tarımın makineleşmesini tehlikeye atmak ve kolektif çiftlik üretiminin temposunu düşürmek anlamına gelir.

Buradan şu sonuç çıkıyor: MTİ'yi kolektif çiftliklere satış yoluyla devredilmesi önerisiyle, Sanina ve Venşer yoldaşlar, geriliğe doğru bir geri adım atıyorlar ve tarihin tekerleğini geri çevirmeye çalışıyorlar.

Bir an için, Sanina ve Venşer yoldaşların önerisini kabul ettiğimizi ve temel üretim aletlerini, Makine ve Traktör İstasyonları'nı kolektif çiftliklere satış yoluyla devretmeye başladığımızı varsayalım. Bundan ne sonuç çıkar?

Bundan birincisi, kolektif çiftliklerin temel üretim aletlerinin sahibi olacakları

sonucu çıkar, yani ülkemizde hiç bir işletmenin elinde olmayan, özel bir konum elde edeceklerdir, çünkü bilindiği gibi ulusallaştırılmış işletmelerimiz bile üretim aletlerinin sahibi değillerdir. Kolektif çiftliklerin bu özel konumu neyle, ilerlemenin ve daha da gelişmenin hangi gerekçeleriyle temellendirilebilir? Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetinin, genel halk mülkiyeti düzeyine yükseltilmesine katkıda bulunacağı, toplumumuzun sosyalizmden komünizme geçişini hızlandıracağı söylenebilir mi? Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetiyle genel halk mülkiyeti arasındaki farkı yalnızca büyüteceği ve komünizme yaklaşmaya değil, tersine ondan uzaklaşmaya yol açacağını söylemek daha doğru olmaz mı?

İkincisi, buradan meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi sonucu doğur, çünkü korkunç miktarlarda tarımsal üretim aleti, meta dolaşımı alanına girecektir. Sanina ve Venşer yoldaşlar ne düşünüyor: Meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi, komünizme doğru gelişimimizi teşvik edebilir mi? Bunun, komünizme doğru gelişimimizi yalnızca engelleyebileceğini söylemek daha doğru olmaz mı?

Sanina ve Venşer yoldaşların temel hatası, meta dolaşımının sosyalizmde rolünü ve önemini kavramamaları meta dolaşımının sosyalizmden komünizme geçiş perspektifiyle bağdaştırılamaz olduğunu kavramamalarından ibarettir. öyle anlaşılıyor ki, meta dolaşımıyla da sosyalizmden komünizme geçilebileceğine, meta dolaşımının bunu önleyemeyeceğine inanıyorlar. Bu, Marksizmin anlaşılmasını olmasından kaynaklanan büyük bir yanılıdır.

Dühring'in meta dolaşımı koşulları altında etkinlik gösteren "iktisat komünü"nü eleştirisinde Engels, "Anti-Dühring"inde meta dolaşımının, Dühring'in sözümona "iktisat komünü"nü varlığının, kaçınılmaz olarak, kapitalizmin yeniden doğuşuna yol açmak zorunda olduğunu inandırıcı biçimde kanıtladı. Sanina ve Venşer yoldaşlar, bunu kabul etmiyorlar anlaşılın. Bu, onlar için daha da kötü. Ama biz Marksistler, sosyalizmden komünizme geçiş ve ürünlerin herkesin gereksinimine göre dağıtılması komünist ilkesinin, her türlü meta değiş-tokuşunu, dolayısıyla ürünlerin metaya dönüşümünü ve böylelikle değere dönüşmesini de dışlayan ünlü Marksist genel kuraldan hareket ediyoruz.

Sanina ve Venşer yoldaşların öneri ve gerekçelendirmelerinin durumu budur.

Sonuçta kolektif çiftlik mülkiyetini genel halk mülkiyeti düzeyine çıkarmak için, şimdi ne yapılmak zorundadır?

Kolektif çiftlik alışılmış bir işletme değildir. Kolektif çiftlik, çoktandır kolektif mülkiyet değil, genel halk mülkiyeti olan topraklarda çalışıyor ve bu toprakları işliyor. Dolayısıyla kolektif çiftlik, işlediği toprakların sahibi değildir.

Devam: Kolektif çiftlik, kolektif çiftlik mülkiyeti değil, genel halk mülkiyeti olan temel üretim aletleriyle çalışır. Dolayısıyla kolektif çiftlik, temel üretim aletlerinin sahibi değildir.

Devam: Kolektif çiftlik, kooperatif bir işletmedir, üyelerinin emeğinden yararlanır ve gelirleri üyeleri arasında günlük çalışmaya göre dağıtır, bu arada kolektif çiftliğin, her yıl yenilenen ve üretim için kullanılan kendi tohumluk tahılı vardır.

Şunun sorulması gerekiyor: Aslında kolektif çiftlik neye sahiptir, tümüyle özgürce,

kendi takdirine göre kullanabileceği kolektif mülkiyet hangisidir? Böylesi bir mülkiyet, kolektif çiftliğin ürünleridir, kolektif çiftlik üretiminin ürünleridir: tahıl, et, yağ, sebze, pamuk, pancar, keten vs., binalar ve kolektif köylülerin çiftlik topraklarındaki kişisel işletmesi bunun dışındadır. Bu ürünlerin, önemli bir bölümünün, kolektif çiftlik üretim fazlalarının, pazara ulaşması ve bu biçimde meta dolaşımının içine çekilmesi sözkonusudur. Şimdi kolektif çiftlik mülkiyetinin, genel halk mülkiyeti düzeyine çıkarılmasının önünde engel oluşturan işte bu durumdur. Bu yüzden kolektif çiftlik mülkiyetinin genel halk mülkiyeti düzeyine çıkarılması çalışması tam da bu yönden geliştirilmelidir.

Kolektif çiftlik mülkiyetini genel halk mülkiyeti düzeyine çıkarmak için, kolektif çiftlik ürünlerinin fazlalıkları meta dolaşımı sisteminden çekilmeli ve devlet sanayii ile kolektif çiftlikler arasında ürün değiş-tokuşu sistemi içine katılmalıdır. Önemli olan budur.

Henüz gelişmiş bir ürün değiş-tokuşu sistemimiz yok, ama tarımsal ürünler için "mal" teslimatı biçiminde ürün değiş-tokuşunun nüvelerine sahibiz. Bilindiği gibi, pamuk, keten, şeker pancarı eken çiftliklere ve diğer kolektif çiftliklerin ürünleri karşılığında, uzun zamandan beri "mal" teslim ediliyor, gerçi tamamen değil, yalnızca kısmen, ama yine de "mal" teslim ediliyor. Bu arada "mal" teslimi ifadesinin isabetli olmadığı belirtilmeli; onun yerine ürün değiş-tokuşu konmalıdır. Görev, kolektif çiftliklerin ürünleri karşılığında yalnızca para değil, öncelikle gerekli ürünleri elde edebilmeleri için ürün değiş-tokuşunun bu nüvelerini tarımın tüm dallarında teşvik etmekten, bunları ürün değiş-tokuşunun dallanıp budaklanmış bir sistemi halinde geliştirmekten ibarettir. Böyle bir sistem, kentten köye teslim edilen üretimin muazzam bir artışını gerektirir, bu yüzden bu sistem kentte imal edilen ürünlerin birikimine uygun olarak yavaş yavaş yürürlüğe sokulmalıdır. Ancak, meta dolaşımının etkinlik alanı adım adım daraltılarak ve ürün değiş-tokuşunun etkinlik alanı genişletilerek, azimle, yalpalamaksızın yürürlüğe sokulmalıdır.

Meta dolaşımının etkinlik alanını daraltan böyle bir sistem, sosyalizmden komünizme geçişi kolaylaştıracaktır. Bunun ötesinde, temel kolektif çiftlik mülkiyetini, kolektif çiftlik üretiminin ürünlerini, tüm halkı kapsayan planlamanın genel sistemine dahil etme olanağı sunacaktır.

O zaman bu, mevcut koşullarımız altında, kolektif çiftlik mülkiyetini genel halk mülkiyeti düzeyine çıkarmak için, reel ve belirleyici bir araç olacaktır.

Böyle bir sistem kolektif köylülük için avantajlı mıdır? Kesinlikle avantajlıdır. Kolektif köylülük devletten, meta dolaşımından elde ettiğinden çok daha fazla -ve daha düşük fiyata- ürün aldığı için avantajlıdır. Hükümetle ürün değiş-tokuşu ("mal" teslimi) üzerine sözleşmeler yapmış olan kolektif çiftliklerin, bu tür sözleşmeler yapmamış olan kolektif çiftliklere göre, önemli ölçüde daha büyük avantajlar kazandıkları herkesçe biliniyor. Ürün değiş-tokuşu sistemi, ülkenin tüm kolektif çiftliklerine yayıldığında, o zaman tüm kolektif köylülüğümüz bu avantajları elde edecektir.

J. Stalin

28 Eylül 1952

